

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

Finanční gramotnost klientů hmotné nouze

Vedoucí práce: Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D.

Autorka práce: Kristýna Miklová, DiS.

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3. ročník

2019

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 2.3.2019

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucímu této práce panu Ing. Jaroslavu Šetkovi, Ph.D. za odborné vedení, pomoc a cenné rady při zpracovávání této práce. Také bych ráda poděkovala všem respondentům za ochotu a spolupráci při sběru dat.

Obsah

ÚVOD.....	5
1. Finanční gramotnost.....	7
1.1. Co jsou vlastně peníze?.....	7
1.2. Struktura finanční gramotnosti.....	8
1.3. Finanční vzdělávání.....	9
1.4. Strategie finanční zodpovědnosti.....	10
2. Když peníze schází.....	14
2.1. Úvěry.....	15
2.2. Lichva.....	16
2.3. Exekuce.....	17
3. Hmotná nouze.....	18
3.1. Základní pojmy.....	19
3.2. Dávky pomoci v hmotné nouzi.....	20
3.3. Osoby v hmotné nouzi.....	22
4. K výsledkům výzkumu.....	24
4.1. Popis souboru.....	24
4.2. Postoj k financování nákladů v důchodovém věku.....	25
4.2.1. Vyhodnocení hypotézy č. 1.....	30
4.3. Zkušenost s nebankovními institucemi.....	31
4.3.1. Vyhodnocení hypotézy č. 2.....	35
ZÁVĚR.....	37
Seznam použitých zdrojů.....	40
Seznam příloh.....	42
Abstrakt.....	54
Abstract.....	55

ÚVOD

Peníze jsou tématem starým, jako snad lidstvo samo, obzvlášť v dnešní moderní době, kdy je jejich síla vidět více než kdy dřív. Samy dějiny nám ukázaly, že lidé touží po síle a moci, a ty se nejlépe získávají válkami a bohatstvím, protože ten kdo měl peníze, měl i moc. A tak to platilo a platí i dnes.

Samozřejmě, že dnes, když chce člověk přijít k penězům, už nebojuje o království jako kdysi, ale svádí takřka boj o přežití. Každý z nás se chce mít dobře, proto dělá, co může, aby co nejlépe zabezpečil sebe a svou rodinu. V době neustálého zdražování statků a služeb, průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství, a snah o zvýšení si životní úrovně, je stále těžší a těžší držet krok. Proto se někteří schylují k takovým řešením, jako vzatí si úvěru na stále větší bizarnosti (například vánoční dárky a letní dovolené), protože se nechtějí omezovat nebo klesnout v očích okolí.

Jsou-li lidé osvícení, umí-li si propočítat splátky a mají-li vytvořený krizový plán při neschopnosti splácet, je vše bez problému. Bohužel dnešní doba umožňuje půjčit si peníze téměř každému. A pak se stává, že si na své přijdou lichváři, exekutoři a vymahači, a dlužníci nestačí žasnout, co všechno jedna půjčka způsobila. Jak se to může stát? Snadno, ne všichni lidé jsou totiž stejně finančně gramotní. Přestože je výuka finanční gramotnosti zařazena několik let do osnov učiva již pro základní školy, pořád existují lidé, kteří jakoby „neumí“ zacházet s penězi. Důvodů může být několik, například to, že už v rodině, která by měla být prvním sociálním zázemím, učícím nás sociální návyky a morální hodnoty, byla absence výuky o nakládání s penězi. Často to mohou být rodiče s nižším intelektem, kteří si netroufnou děti sami finančně vzdělávat, a tak je radši učí jiným dovednostem.

Naštěstí už dnes stále více rodin aplikuje s dětmi trénování povědomí o financích formou „prvního kapesného“, kdy jsou děti většinou odměňovány za domácí práce nebo známky ve škole. Tímto způsobem by se měly děti učit s penězi nakládat a pochopit základní princip, že když něco chceme, musíme si na to našetřit. Nemáme-li našetřeno, nemůžeme si věc koupit. Z tohoto by měli vycházet všichni lidé, kteří uvažují o půjčkách na nepotřebné věci. Dnešní doba však nahrává spotřebě, a tento princip funguje přesně obráceně. Kupujeme si věci, na které nemáme peníze, a to jen proto, abychom na ostatní udělali dojem. Přitom finanční gramotnost není o tom, nekupovat věci, na které nemáme, ale nekupovat je i přesto, že si je dovolit můžeme.

Na výuku finanční gramotnosti dětí i dospělých, a především na prevenci předlužení rodin v České republice, se specializuje několik organizací a projektů, v rámci kterých si může škola či firma objednat certifikovaného školitele pro své žáky, který je poučí v oblasti správy osobních financí, úvěrů, investování i pojištění. O projekty je velký zájem, čím dál více lidí si je totiž vědoma toho, že jen finančně gramotný člověk je schopný svědomitě spravovat své finance a neohrožovat svou existenci zbytečnými dluhy a závazky.

Tato bakalářská práce je však zaměřena na osoby, jejichž existenci dluhy a půjčky ohrožují. Jsou to klienti úřadu práce z oddělení hmotné nouze. Tato cílová skupina se vyznačuje nedostatečnými příjmy, zajišťujícími uspokojení základních životních potřeb. Právě pro ni je určen III. pilíř Systému sociálního zabezpečení v ČR - sociální pomoc. Dávky, kterými je tvořen tento pilíř, jsou formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, motivující je k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem oslovení klienti hmotné nouze vnímají finanční gramotnost, jaký mají vztah k penězům a jak s nimi nakládají.

Bakalářská práce vychází z teoretických východisek, která nejprve objasňují pojem financí a finanční gramotnosti. Další část bude věnována finančnímu vzdělávání podle Standardů finanční gramotnosti, stanovených Ministerstvem financí, a strategii finanční zodpovědnosti, která nám pomáhá hospodařit s penězi. Druhá kapitola bude zaměřena na opačnou stránku věci, a sice na situace, ve kterých peníze schází, a mnozí je neumí řešit jinak, než uzavíráním půjček a úvěrů. V poslední teoretické kapitole se budeme zabývat vysvětlením základních pojmů týkajících se hmotné nouze, deskripcí jednotlivých dávek a výčtem stavů, které ustanovují osobu v hmotné nouzi.

V rámci tohoto šetření byli dotazováni klienti Úřadu práce z oddělení hmotné nouze ve Žďáře nad Sázavou na otázky týkající se finanční gramotnosti. Dotazníkového šetření, které probíhalo od 1. 9. do 30. 9. 2018, se celkem zúčastnilo 62 respondentů. Rozbor jejich názorů přiblíží samostatné kapitoly.

Podnětem k výběru tohoto tématu byla skutečnost, že jsem před nástupem na rodičovskou dovolenou pracovala na tomto oddělení úřadu práce. Měla jsem proto možnost klienty více poznat, zmapovat životní situaci a přiblížit se jejich způsobu uvažování.

K vytvoření této bakalářské práce bude použita odborná literatura, právní normy a internetové zdroje, které se zabývají finanční gramotností.

1. Finanční gramotnost

„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb.“¹ Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen, a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace. Jen finančně gramotný člověk je totiž schopný spravovat své finance zodpovědně a neohrožovat svou existenci zbytečnými dluhy a závazky.²

Jinak řečeno, finanční gramotnost slouží k zabezpečení sebe a své rodiny a také k tomu, abychom mohli ve společnosti i na trhu práce aktivně vystupovat. Nyní se zaměříme na pojem, který je v oblasti finanční gramotnosti klíčový – peníze.

1.1. Co jsou vlastně peníze?

Před mnoha lety nebylo žádných peněz zapotřebí, naši předkové byli totiž schopni si potravu sami ulovit nebo vypěstovat. Časem si však začali uvědomovat, že každý vyniká v jiné dovednosti, a tak začali mezi sebou zboží směňovat.³ Přímá směna jednoho zboží za jiné se nazývá „barterová směna“. Tato prostá směna zboží byla časem kvůli svým narůstajícím nevýhodám nahrazena určitou všeobecně uznávanou hodnotou, kterou se stalo platidlo (drahé kovy, šperky). Později se touto hodnotou staly mince a ještě později i tištěné papírové bankovky, jaké známe dnes. Od té doby se peníze používají jako prostředek směny, tzn. lze je volně směňovat za různé zboží a služby.⁴ S rozšiřováním bezhotovostních forem placení se význam hodnot hotových peněz, a tedy hlavně papírových peněz, v hospodářství snižuje.⁵

„Další funkcí peněz je ta, že slouží jako zúčtovací jednotka, uchovávatele hodnot (tzn. peněžní prostředky, které máme nyní k dispozici, ihned neutratíme, ale uchováváme si je pro případ nečekané události), a také nám umožňují zboží a služby ocenit (určit, jakou má zboží hodnotu).“⁶

V současné době se peníze vyskytují v podobě bankovek a mincí, cenných papírů (směnek a šeků) a vkladů na účtech a v bankách. Peníze, které dnes používáme, se staly

---

¹ FIALOVÁ, H.: *Malý ekonomický slovník*, 2. vydání, Karviná: ECOMIX-OK, 1993, str. 33., ISBN 80-9016-1-1

² Srov. NACHER P.: *Konec finančních negramotů v Čechách*, str. 15

³ Srov. NAVRÁTILOVÁ P.: *Finanční gramotnost – učebnice pro učitele*, str. 9

⁴ Tamtéž, str. 10

⁵ Srov. STOWERS, J.E.: *Jak dosáhnout finanční nezávislosti*, str. 22

⁶ ČERNOHORSKÝ, J.: *Základy financí*, 1. vydání, Praha: Grada, 2011, str. 13, ISBN 978-80-247-3669-3

naší oficiální měnou v roce 1993 v návaznosti na vznik samostatné České republiky. Od vstupu do Evropské unie v roce 2004 byla v naší společnosti několikrát diskutovaná otázka přijetí eura jako oficiální měny, tento návrh však zatím nebyl přijat.

Inflace a deflace

V následujících řádcích si definujeme dva projevy nerovnováhy v ekonomice. První z nich – inflace, znamená „vzestup cenové hladiny se současným snižováním kupní ceny peněz“⁷ (zjednodušeně řečeno to, že si každý den koupíme za stejné peníze o něco méně zboží). Určitá míra inflace provází ekonomiky států dodnes, je to přirozený stav. Důležité je, aby nepřerostla do podoby, která zapříčiní ekonomický rozvrat jako například v 30. letech 20. století za období „velké hospodářské krize“.⁸ V této souvislosti existuje i tzv. hyperinflace, což je extrémní podoba inflace, postihující africké státy.

Opakem inflace je deflace. Znamená to, že kupní síla peněz roste. Na rozdíl od inflace k deflaci dochází v současnosti poměrně ojediněle. Během deflace spotřebitelé za zboží a služby platí méně, ale pro výrobce a prodejce se jedná o nevýhodnou pozici, protože dochází k poklesu zisků a omezení ekonomické aktivity. To vede k potížím se splácením úvěrů a půjček a v extrémních případech i k bankrotu.⁹

1.2. Struktura finanční gramotnosti

Finanční gramotnost není jednoduchá znalost, jak již bylo výše uvedeno, je to soubor vědomostí a dovedností, jak se pohybovat na trhu finančních produktů a služeb. Skládá se tedy z několika hlavních částí, které dávají dohromady ucelený vhled do finanční oblasti. „Ministerstvo financí strukturuje finanční gramotnost do tří složek – peněžní, cenovou a rozpočtovou“¹⁰:

- **Peněžní gramotnost** - kompetence pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a dále správu nástrojů k tomu určených
- **Cenová gramotnost** - kompetence pro porozumění cenovým mechanismům
- **Rozpočtová gramotnost** - kompetence pro správu osobního rozpočtu a schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska. Rozpočtová gramotnost zahrnuje také dvě složky specializované: **správu finančních aktiv a správu finanč-**

⁷ KOCIÁNOVÁ, H.: *Finanční gramotnost v kostce*, 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2012, str. 12, ISBN 978-80-7263-767-6

⁸ Srov. NAVRÁTILOVÁ P.: *Finanční gramotnost – učebnice pro učitele*, str.

⁹ Srov. FIALOVÁ, H.: *Malý ekonomický slovník*, str. 21

¹⁰ DVOŘÁKOVÁ, Z.: *Finanční gramotnost jako ochrana jedince a společnosti*, 1. vydání, Bratislava, 2009, str. 61-71, ISBN 978-80-89271-63-4

ních závazků, to předpokládá v obou případech orientaci na trhu různě komplikovaných finančních produktů a služeb, schopnost mezi sebou jednotlivé produkty či služby porovnávat a volit ty nejvhodnější s ohledem na konkrétní životní situaci.

Standardy finanční gramotnosti

V roce 2017 Ministerstvo financí zveřejnilo revidované Standardy finanční gramotnosti¹¹, které stanovují cílovou úroveň finanční gramotnosti pro žáky základních a středních škol.¹² Oproti standardům z roku 2007, které se zaměřovaly na žití úměrně svým finančním možnostem, přehlednost svých příjmů a výdajů, splácení dluhů včas a v plné výši, porozumění výhodám finančního plánování, uchovávání důležitých dokladů, ochraně svých osobních údajů a směřování k dosažení finanční prosperity, byly nově posíleny tyto oblasti:

- bezhotovostní placení
- ochrana osobních údajů
- kritické posouzení nabídky zboží a služeb
- sestavení rozpočtu a porovnání majetku a závazků
- úročení
- porovnání finančních produktů
- krátkodobé a dlouhodobě plánování a rizika dosažení cílů
- zabezpečení na stáří
- vznik a rizika půjček
- důsledky nesplácení
- řešení zadlužení a předlužení

1.3. Finanční vzdělávání

Finanční vzdělávání je proces směřující ke zvyšování úrovně finanční gramotnosti. Finanční gramotnost je znalost, kterou by se měl člověk snažit celý život prohlubovat a vést k tomu i svoje potomky. V posledních letech je obzvlášť kladen důraz na to, aby byli lidé schopni orientovat se na finančním trhu. Bohužel většina lichvářů a lidí, kteří nabízejí „výhodné půjčky“ sází na to, že stále existují lidé, kteří nejsou schopni odhalit

---

¹¹ Příloha 1

¹² MINISTERSTVO FINANCÍ: *Standard finanční gramotnosti*, [online], citováno 15. 10. 2018, dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/aktuality/2017/standard-financni-gramotnosti-29163>

rozpoznat výhodnou a nevýhodnou půjčku, nedokážou si spočítat úroky aj. a zaměřují se na ně. Proto musíme začít s finančním vzděláváním co nejdříve.

Rodina je první institucí, která determinuje budoucí celkovou kariéru dítěte tím, jak a kam ho směřuje a ovlivňuje. „V rodině bychom se měli naučit základní návyky, mimo jiné i to, jak zacházet s financemi - jak peníze vydělávat, jak je investovat a jak zařídit, aby peníze pracovaly pro ně a ne proti nim.“¹³

Následně přebírá vliv rodiny škola a rozhodnutí rodiny o budoucím směřování potomka se prověřuje a případně i mění. Dobré vzdělání je v současné době důležitější než kdykoliv jindy. Tradiční školství, i když je velmi důležité, již dávno nestačí. Děti musí rozumět penězům a jejich funkci, protože „jestli chceme být bohatí, musíme být finančně gramotní.“¹⁴ Školy mají poměrně novou povinnost vzdělávat své žáky a studenty i v oblasti finanční gramotnosti, konkrétně od září 2013. Školní finanční vzdělávání se stalo jedním z pilířů Národní strategie finančního vzdělávání¹⁵ a pokrývá povinnou výuku na základních a středních školách.

Mimo rodinu a školu existuje mnoho organizací a společností, které se zaměřují na zvyšování znalostí v oblasti finanční gramotnosti. Bylo spuštěno několik projektů, jejichž hlavním cílem je vzdělávat děti i dospělé. Slouží ke zvýšení povědomí o finanční zodpovědnosti, snaží se zatraktivnit výuku finanční gramotnosti na školách a preventovat předlužení rodin v České republice.

V roce 2011 byl největší finančně-poradenskou společností Partners Financial Services, a. s. vyhlášen Den finanční gramotnosti¹⁶ a stanoven na 8. září. Zároveň byl spuštěn projekt pod stejným názvem, jako reakce na nízkou úroveň finanční gramotnosti obyvatel České republiky, měřenou v letech 2007 a 2010.

1.4. Strategie finanční zodpovědnosti

V předchozích kapitolách jsme si objasnili pojmy peníze a finanční gramotnost, a také jsme se dozvěděli, že základní a střední školy mají povinnost své žáky a studenty vzdělávat podle Standardů finanční gramotnosti, schválených Ministerstvem financí.

---

¹³ SIMONOVÁ, N: *Proměny v mezigeneračním přenosu dosaženého vzdělání v České republice v historické perspektivě*, Sociologický časopis, 2009, str. 291 - 313

¹⁴ KIYOSAKI, R.: *Bohatý táta, chudý táta: co bohatí učí svoje děti a chudí a střední vrstvy ne*, Hodkovičky: Pragma, 2001, str. 63, ISBN 80-7205-822-3

¹⁵ MINISTERSTVO FINANCÍ: *Finanční vzdělávání na školách*, [online], citováno 29. 10. 2018, dostupné z: <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/financni-vzdelavani-na-skolach>

¹⁶ DEN FINANČNÍ GRAMOTNOSTI: *Projekt DFG*, [online], citováno: 1. 10. 2018, dostupné z: <http://www.denfinancnigramotnosti.cz/>

Tato kapitola bude věnována pouze některým bodům z těchto Standardů, a to těm, které úzce souvisí s otázkami v dotazníku, předkládaném cílové skupině této práce.

Hospodaření domácnosti

Prvním bodem je vytváření a kontrola rodinného rozpočtu, neboť od toho se odvíjí další chod domácnosti. „Domácnost je společně hospodařící, základní sociální jednotka vytvářená s cílem společně hradit životní náklady.“¹⁷ Jednotliví členové domácnosti mají určité potřeby, které musí uspokojit. K uspokojení potřeb slouží statky a služby, které nakupujeme.¹⁸

V minulém století americký psycholog Abraham Maslow uspořádal potřeby člověka do pyramidy od potřeb nedostatkových, které musíme primárně uspokojovat, až po potřeby růstové, které uspokojujeme až sekundárně. Obecně platí, že čím jsou potřeby nižší, tím jsou významnější a jejich uspokojování vede ke vzniku potřeb vývojově vyšších.¹⁹ Nejnižší příčku obsazují fyziologické (základní) potřeby, které jsou pro člověka nepostradatelné, např. potřeba spánku, jídla. Ostatní potřeby jsou ty, bez kterých člověk může žít, např. potřeba vzdělání.

Lidé uspokojují potřeby penězi, které vydělají nebo jsou jim vyplaceny prostřednictvím státu. Mají tak k dispozici určitý majetek a finanční prostředky, se kterými mohou nakládat. Na příjmy však navazují i výdaje, které každý člověk má. Základním pravidlem je snažit se přizpůsobovat výdaje svým příjmům, aby nedocházelo k zadlužování. „Dobré je si pro větší přehlednost měsíční výdaje rozdělit do několika kategorií, abychom věděli, kde máme ještě rezervy a kde naopak utrácíme příliš“²⁰:

- chod rodiny – pravidelné a nezbytné rodinné výdaje (náklady na bydlení)
- rozvoj domácnosti – odkládání peněz na větší plánované výdaje, investice a dlouhodobé záměry (dovolená, rekonstrukce apod.)
- radost v rodině – peníze pro zábavu, hobby, prostředky pro potěšení rodiny
- rezerva pro rodinu – peníze, na které za normálně se vyvíjející situace nesáhneme

Chceme-li být v životě šťastní a nestresovat se při jakýchkoliv neočekávaných životních změnách a neočekávaných situacích, musíme pamatovat na „zadní vrátka“

---

¹⁷ *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích*. Praha: Ottovo nakladatelství, s. r. o., 1. vydání, 2003, str. 285, ISBN 80-7181-959-x

¹⁸ Srov. NAVRÁTILOVÁ P.: *Finanční gramotnost – učebnice pro učitele*, str. 60

¹⁹ Tamtéž, str. 61

²⁰ NACHER P.: *Konec finančních negramotů v Čechách*, 1. vydání, Praha: PLOT, 2015, str. 70., ISBN 978-80-7428-268-3

a vytvářet si rezervu („tzv. likvidní rezervu, sloužící jako ochrana před zadlužováním a pomáhá při neočekávaných výdajích nebo neočekávaném poklesu příjmu; minimální rezerva 3 měsíce, optimální 6 měsíců a maximální 12 měsíců“²¹). Nevytvoření si této rezervy s sebou přináší mnohá rizika, pokud by došlo ke ztrátě příjmu, může to mít za následek snížení životního standardu obecně, neschopnost splácet půjčky a úvěry, nutnost přestěhovat se do méně nákladného bydlení, neschopnost vytvoření kapitálu na dlouhodobé cíle (volný čas, penze, vzdělání dětí) apod.

„Vytváření rezerv je příhodné zejména v období vyšších příjmů, mimořádných odměn, dědictví apod.“²² Můžeme být v situaci, kdy si volnomyšlenkářské utrácení můžeme dovolit, ale zítra či za měsíc se může stát cokoliv. A nemáme-li vytvořenou dostatečnou rezervu, na okraji společnosti se můžeme ocitnout dříve, než si myslíme.

Spoření

Kdysi si lidé svoje finanční rezervy ukládali všelijak - do slamníku, do hrníčku, zakopali je na zahradě apod. Dnes na ukládání peněz používáme bezpečnější místa²³. Rozdělujeme je podle toho, jak s nimi budeme chtít do budoucna naložit:

- drobné spoření („do prasátka“) – slouží k žádoucímu finančnímu povědomí
- spořicí účet – bývá zhodnocen výhodnější úrokovou sazbou než běžný účet
- stavební spoření – lze založit už od narození, je to velice výhodný druh spoření, protože k naspořené částce je možné obdržet tzv. státní podporu

Za uspořené peníze vzniká majetek. Lidé spoří z nejrůznějších důvodů, např. kvůli pořízení bydlení nebo zabezpečení sebe a dětí. „Na poli bydlení nabízí své služby specializované finanční instituce: stavební spořitelny, hypoteční ústavy aj. Zajištění studií dětí, zajištění vlastního stáří a zajištění v nemoci obstarávají dlouhodobé investiční nástroje, jako jsou pojišťovací a penzijní fondy.“²⁴ Vždycky sice nemáme možnost část svého příjmu odložit, ale měli bychom pamatovat na svou budoucnost a vytvořit si alespoň nějakou rezervu.

---

²¹ KOCIÁNOVÁ, H.: *Finanční gramotnost v kostce*, 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2012, str. 44, ISBN 978-80-7263-767-6

²² NACHER, P.: *Konec finančních negramotů v Čechách*, 1. vydání, Praha: Plot, 2015, str. 75., ISBN 978-80-7428-268-3

²³ NAVRÁTILOVÁ P.: *Finanční gramotnost – učebnice pro učitele*, 1. vydání, Computer Media, 2012, str. 57, ISBN 978-80-7402-107-7

²⁴ DOČKAL, E.: *Kam s penězi*, 1. vydání, Olomouc: Rubico, 1998, str. 40, ISBN 80-85839-20-2

Zabezpečení na stáří

Počet osob ve starobním důchodu prudce roste. Stárnutí obyvatelstva je v současnosti a zejména v budoucích desetiletích problémem vyspělých tržních ekonomik. Příčinou je klesající porodnost a prodlužování očekávané délky života. Každý rok je deficit státního důchodového účtu vyšší a vyšší a kumulativně narůstá, a jednoho dne bude tak velký, že jej nebude možné financovat dál.²⁵ Existují možná řešení krize státní penze, mimo jiné i snížení vyplácených penzí. To ale znamená, že bez soukromé penze bude důstojné žití nezvladatelné. „Už i současný systém funguje v zásadě tak, že příspěvky odváděné do sociálního systému aktivně pracujícími jdou na penze současných důchodců.“²⁶

A proto je tady institut penzijního připojištění – řešení pro ty, kteří se nechtějí či nemohou spokojit s výší starobního důchodu, vypláceného ze zákonného pojištění. Připojištění je založeno na pravidelných úločkách, ke kterým stát poskytuje příspěvek jako motivaci k vytváření zdrojů na penzi.²⁷ Účast je dobrovolná, spoření se může účastnit jakákoliv osoba starší 18 let. „Příspěvky nezávisí na příjmech účastníka, dohodnutou částku příspěvku musí platit účastník také tehdy, pokud zrovna žádné příjmy nemá (je nezaměstnaný nebo na rodičovské dovolené). Může si však placení příspěvků přerušit, jestliže se jeho finanční situace natolik zhoršila, že by nebyl schopen platit nic.“²⁸

Velká výhoda penzijního spoření, která stojí za zmínku je ta, že naspořené prostředky náleží konkrétnímu účastníkovi a jeho výše je přímo úměrná naspořeným prostředkům, nebude tedy přerozdělena na dávky pro osoby s nižšími příjmy. Ačkoliv se důchodový věk může zdát vzdálený, je dobré nad budoucností přemýšlet již nyní a podle toho se i snažit zařídit, abychom se mohli těšit na důstojné žití i ve vyšším věku.

Životní úroveň aneb mít či nemít?

Abychom si mohli něco koupit, musíme na to nejdřív našetřit. V dnešní spotřební době to funguje bohužel přesně obráceně. Pořizujeme si věci, které nutně nepotřebujeme za peníze, které nemáme. A to proto, abychom někoho ohromili a zvýšili si tak společenskou prestiž, kvůli určitému typu image, kterou bychom si přáli mít, nebo si prostě jen užili, protože „žijeme přece jenom jednou“.

---

²⁵ Srov. NACHER P.: *Konec finančních negramotů v Čechách*, str. 220

²⁶ KOCIÁNOVÁ, H.: *Finanční gramotnost v kostce*, 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2012, str. 37, ISBN 978-80-7263-767-6

²⁷ Srov. KLÍNSKÝ, P.: *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*, str. 13

²⁸ RYTÍŘOVÁ, L.: *Důchodový systém v České republice*, 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2013, str. 97, ISBN 978-80-7263-821-5

Každý z nás má své potřeby a také čas od času porovnává, jak jsou tyto potřeby uspokojovány. Tato míra uspokojování potřeb ukazuje naši životní úroveň. „Životní úroveň je stupeň uspokojování materiálních, duchovních a jiných potřeb obyvatel, měřící se zejména pomocí množství jednotlivých faktorů připadajících na určitý počet obyvatel (např. vybavenost, spotřebou základních produktů a služeb aj.)“²⁹ Nelze však říci, že problematika zadluženosti se týká jen určité skupiny osob. S dluhy se potýkají osoby napříč všemi společenskými vrstvami. Zadlužení není totiž otázkou příjmu, ale toho, jak umíme hospodařit s výdaji. Protože i když budeme vydělávat peněz sebevíc, pokud neuhlídáme výdajovou stránku rozpočtu, je to zbytečná snaha.³⁰ Pro udržení rodinného rozpočtu je největším nebezpečím touha nakupovat. Na dnešního člověka společnost vyvíjí velký tlak k nákupu nejrůznějších věcí, a tak se ani nemůžeme moc divit těm, kteří podléhají.

Měli bychom však mít na paměti, že půjčovat si peníze se nevyplácí, a když už si musíme půjčit, tak doopravdy s rozvahou. Čerpat úvěr na dovolenou nebo vánoční dárky je nezodpovědné. O dluzích a jejich následcích se více dozvíme v následující kapitole.

2. Když peníze schází

Půjčku lze obecně definovat jako poskytnutí věci, kterou musíme za určité období vrátit. Občanský zákoník hovoří přímo o smlouvě o půjčce, kdy „věřitel přenechává dlužníkovi věci určené podle druhu, zejména peníze, a dlužník se zavazuje vrátit po uplynutí dohodnuté doby věci stejného druhu.“³¹ Existují dva důvody půjčování peněz: vypůjčení za účelem investování a za účelem spotřeby. Nebýt vypůjčení peněz na koupi bytu/domu, většina lidí by nemohla nemovitost vlastnit. Tato investice má na rozdíl od spotřebního zboží i schopnost růstu hodnoty.³²

„Možností, jak překlenout nedostatek peněz, je půjčka v rodině, od známých, zaměstnavatele apod. Výhodou je, že podmínky půjčky jsou obvykle měkčí než u bank,

---

²⁹ *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích*. Praha: Ottovo nakladatelství, s. r. o., 1. vydání, 2003, str. 655, ISBN 80-7181-959-x

³⁰ KLÍNSKÝ, P.: *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*, Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008, str. 16, ISBN 978-80-87063-13-2

³¹ § 657 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³² Srov. STOWERS, J.E.: *Jak dosáhnout finanční nezávislosti*, str. 198

většinou nejsou potřeba ručitelé, doba splácení záleží na dohodě, a pokud se vůbec platí úroky, tak nižší než v bance.³³

Při půjčování peněz musíme myslet na to, že žádná úvěrová společnost ani banka nám nepůjčuje peníze jen tak, každá chce na půjčce vydělat. Když si půjčíme, musíme počítat s tím, že dluh musíme uhradit, a to včas. Když už si musíme na něco půjčit, musíme přemýšlet, jestli jsme schopni ji dlouhodobě splácet. Spočítáme všechny svoje příjmy a výdaje za delší období a porovnáme, zda nám zbývá finanční rezerva.

Při půjčování peněz si dále musíme pohlídat dobu splácení, RPSN, rizika při nesplacení, ručení apod. Důležité je nesplácet dluh dluhem. Začátek problémů se splácením dost často odstartuje tzv. předlužení domácnosti. Nastává tehdy, když se dluhy vyrovnávají dalším úvěry a rodina není schopna splátky utáhnout.³⁴

2.1. Úvěry

V případě, že si člověk není schopný osvojit znalosti finanční gramotnosti, s velkou pravděpodobností se dostane do finančních problémů. Bez nadsázky se dá říci, že nejrizikovější skupinou pro vzatí si úvěru jsou finančně negramotní lidé. Na první pohled se úvěr jeví jako snadné a rychlé řešení osobních nebo rodinných potřeb. Není zde potřeba čekat na peníze, jsou k dispozici ihned. Na trhu je v nabídce několik forem úvěrů³⁵ (kontokorentní, hypotéční, spotřebitelský apod.), lišící se od sebe úrokovou sazbou, dobou splácení, možností jednorázové splátky aj. Po zvážení těchto kritérií tak máme možnost vzatí si úvěru odpovídajícího našim potřebám a možnostem. Někdy však mohou nastat situace, kdy nám například nevyhovují smluvní podmínky, nebo nejsme vhodnými adepty k poskytnutí úvěru. V těchto chvílích se ubíráme k řešením, která jsou pro nás v onu chvíli nejlepším východiskem, ale dříve či později se setkáme s úskalími, která přinášejí půjčky od nebankovních společností.

Úvěry od nebankovních institucí

Vedle bankovních produktů jsou tu na druhé straně i úvěry od nebankovních finančních institucí. To jsou takové společnosti, které vlastní licenci k provozování někte-

---

³³ VICHNAROVÁ, L.: *Financování bydlení*, 1. vydání, Brno: ERA, 2007, str. 74, ISBN 978-80-7366-079-6

³⁴ Tamtéž, str. 78

³⁵ NAVRÁTILOVÁ P.: *Finanční gramotnost – učebnice pro učitele*, 1. vydání, Computer Media, 2012, str. 42, ISBN 978-80-7402-107-7

rých finančních služeb (nejčastěji poskytování spotřebitelských úvěrů a leasingů).³⁶ Jejich hlavní zisky pocházejí z úroků z nabízených úvěrů, proto se zde setkáváme s vyšším úrokem než u banky (Cetelem, HomeCredit, Provident aj.).

„Hotovost bez problémů a hned. To jsou dvě nejvýraznější charakteristiky firem, které nabízejí tzv. rychlé peníze. Dosáhnout u nich na půjčku je snazší než u bank, protože žadatelé prověřují méně důkladně a nepožadují ani ručitele. Stačí zavolat na informační linku a domluvit si návštěvu zástupce společnosti, doložit totožnost, výši příjmu či doklad o nákladech na bydlení. Nevýhodou takových půjček jsou hodně vysoké úroky, dost často přes 50% a krátká doba splatnosti.“³⁷

V dnešní době je bohužel stále těžší a těžší této „úvěrové mánii“ uniknout, protože nabídky úvěrů a finančních půjček na nás útočí ze všech stran. Navíc žijeme v době, kdy je sjednání půjčky jednodušší, než si myslíme. Stačí pár kliknutí či zvednutí telefonu a už máme sjednanou on-line půjčku (při telefonických půjčkách mimo jiné platíte i za hovor velmi vysokými sazbami za minutu; zde se nabízí i možnost naletět na podvodníky, kteří půjčky vůbec nenabízejí, pouze profitují na telefonních hovorech³⁸). A finančně negramotný člověk není schopen se příliš orientovat v podmínkách úvěru, o to jednodušší je pro něj na jakoukoliv nabídku kývnout, tíží-li jej životní situace a peníze nutně potřebuje. Často se tak stává, že si lidé neprostudují všechny informace a později je může překvapit i poplatek za vyřízení úvěru před jeho schválením, měsíční poplatky za jeho vedení apod.

2.2. Lichva

Pod nebankovní instituce často spadají i společnosti, které půjčují peníze na hranici lichvy: „Kdo zneužívá něčí rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru“³⁹. Zjednodušeně lze říci, že v případě lichvy se vrací nejen půjčená částka, ale také tzv. „lichvářský úrok“, který je podstatně vyšší, než umožňuje zákon. Právě proto se často následně dlužníci dosta-

---

³⁶ NAVRÁTILOVÁ P.: *Finanční gramotnost – učebnice pro učitele*, 1. vydání, Computer Media, 2012, str. 49, ISBN 978-80-7402-107-7

³⁷ VICHNAROVÁ, L.: *Financování bydlení*, 1. vydání, Brno: ERA, 2007, str. 74, ISBN 978-80-7366-079-6

³⁸ NAVRÁTILOVÁ P.: *Finanční gramotnost – učebnice pro učitele*, 1. vydání, Computer Media, 2012, str. 51, ISBN 978-80-7402-107-7

³⁹ § 218 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

nou do finanční tísně, kdy nejsou schopni splácet závazky.⁴⁰ Neuvážlivým čerpáním úvěrů a dalším uzavíráním půjček se dostávají do finanční pasti, z níž není úniku. Vzhledem k tomu, že věřitel chce oprávněně vrátit svoji půjčku zpět, velmi často takové případy končí až extrémním způsobem - zabavením majetku.

2.3. Exekuce

Jak bylo výše uvedeno, nejkrajnějším řešením při neplnění závazků je exekuce majetku. Jde o řízení, ve kterém je postihován majetek dlužníka a na základě exekučního titulu je vymáhána pohledávka věřitele. Nařizuje ji soud a zahajuje se na návrh věřitele.⁴¹ Exekučním příkazem se rozumí příkaz k samotnému provedení exekuce některým ze způsobů uvedených v exekučním řádu (srážky ze mzdy, prodej movitých a nemovitých věcí, apod.). Zabavený majetek pak jde často do dražeb. Výnosy z vydraženého majetku slouží k úhradě dluhu věřitele a také k uhrazení nákladů na exekuci.

Důležité je neschovávat se a nevyhýbat se řešení problémů. Zapírat se či nepřebírat si poštu se nevyplatí. Lepší je nabídnout exekutorovi realistický splátkový kalendář, čímž můžeme zastavit nárůst úroků a dalších nákladů.

„Jestliže se člověk dostane do potíží se splácením dluhů, je zapotřebí ihned o svých potížích co nejdříve informovat věřitele. Nejlépe ještě předtím, než nezaplatí další pravidelnou splátku. Většinou se věřitel snaží vyhledat finanční zdroje u dlužníka či mu může poskytnout určitý čas, aby své dluhy vyrovnal a obnovil splácení.“⁴² Nejhorší variantou je dlužník, který své problémy tají, dělá, jakože se vlastně nic neděje a „strká hlavu do písku“.

Exekutor × vymahač

V běžné mluvě se často setkáváme s výrazy, o kterých si myslíme, že jsou souznačné. Takovým příkladem je právě exekutor a vymahač. Pod obojím si představíme někoho, kdo nám může přijít zabavit majetek. Přesto každý má jiné pravomoci a kompetence.

Zatímco exekutor je v seznamu Exekutorské komory ČR, prokazuje se služebním průkazem a může vstoupit do bytu či provozovny i v nepřítomnosti dlužníka, oproti

---

⁴⁰ KOCIÁNOVÁ, H.: *Finanční gramotnost v kostce*, 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2012, str. 100, ISBN 978-80-7263-767-6

⁴¹ § 9 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekutorský řád)

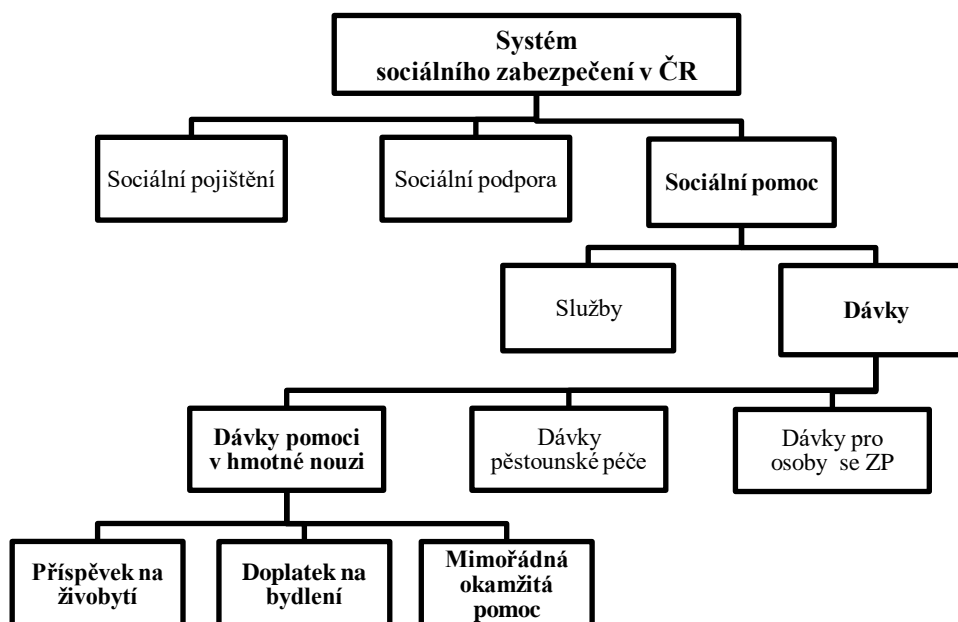
⁴² VICHNAROVÁ, L.: *Financování bydlení*, 1. vydání, Brno: ERA, 2007, str. 34, ISBN 978-80-7366-079-6

tomu vymahač je pouhým zaměstnancem různých inkasních agentur a vymahačských firem. Nemůže vstupovat na dlužníkovu pozemek či do bytu, nemůže postihnout mzdu či peněžní účet a není nikým kontrolován.⁴³ Možná i kvůli tomu používají vymahači různé nekalé praktiky, které známe z filmů.

Kvůli neschopnosti splácet dluhy a brání si dalších nesmyslných půjček se dostaneme do dluhové pasti, která často končí osobním bankrotem dlužníka a pádem na okraj společnosti. A pokud člověk neví, jak s penězi správně nakládat, může tato situace nastat dříve, než si myslí.

3. Hmotná nouze

V této kapitole se zaměříme na III. pilíř Systému sociálního zabezpečení v České republice, konkrétně na jednu odnož sociální pomoci - dávky hmotné nouze. Dávky pomoci v hmotné nouzi jsou peněžitou i věcnou formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, motivující tyto osoby k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb.⁴⁴ Jsou jedním z opatření v boji proti sociálnímu vyloučení. Základní myšlenkou je, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá.

Obr.: Schéma systému sociálního zabezpečení v České republice

⁴³ EXEKUTORSKÁ KOMORA ČR: *Základní rozdíly mezi soudním exekutorem a vymahačem*, [online], citováno 5. 11. 2018, dostupné z: <http://www.ekcr.cz/1/exekutori-radi/844-29-zakladni-rozdily-mezisoudnim-exekutorem-a-vymahacem?w=>

⁴⁴ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Tab. 1: *Legislativní ukotvení oblasti dávek pomoci v hmotné nouzi*

<i>Hmotné právní normy</i>
Zákon o pomoci v hmotné nouzi 111/2006 Sb.
Zákon o životním a existenčním minimu 110/2006 Sb.
Zákon o sociálních službách 108/2006 Sb.
Prováděcí vyhláška k zákonu o sociálních službách 505/2006 Sb.
Zákon o státní sociální podpoře 117/1995 Sb.

<i>Procesní právní normy</i>
Zákon o správním řízení 500/2004 Sb. (správní řád)
Zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti 121/2001 Sb. (exekuční řád)

3.1. Základní pojmy

- Hmotná nouze - „stav nouze, kdy příjem společně posuzované osoby po odečtení nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí. Zároveň si tento člověk nemůže příjem zvýšit vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním, zejména vlastní prací nebo využitím majetku.“⁴⁵
- Existenční minimum - „zákonem určený minimální příjem nezbytný pro zajištění základní výživy a základních osobních potřeb (nejsou v něm zahrnuty nezbytné náklady na bydlení). Má motivovat jedince k soběstačnosti a nespolehání se na sociální dávky. Nízkou úroveň se snaží přimět jedince aktivně zvyšovat svůj příjem.“⁴⁶
- Příjem - „souhrn finančních prostředků, které jednotlivec, rodina nebo jiná skupina v určitém období přijímají. Ve vztahu k sociálním dávkám se podle platné legislativy ČR považuje za příjem rodiny tzv. čistý příjem.“⁴⁷
- Sociální vyloučení - „situace, kdy se osoba ocitá mimo běžný život společnosti a nemá možnost se do něj zapojit. Vyčlenění osoby z běžného života společnosti i nemožnost zapojení do něj mohou mít různé důvody (ekonomické, sociální, kulturní apod.) a mohou se projevovat v různých oblastech života.“⁴⁸

⁴⁵ MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*, 2.vydání, Praha: Portál, 2008, str. 68, ISBN 978-80-7367-368-0

⁴⁶ *Slovník sociálního zabezpečení 2015*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, str. 25, ISBN 978-80-7421-114-0

⁴⁷ MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*, 2.vydání, Praha: Portál, 2008, str. 160, ISBN 978-80-7367-368-0

⁴⁸ Tamtéž, str. 205

- Životní minimum - „minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Je vyšší než existenční minimum, které plní rozdílnou funkci. Životní minimum je rozhodující při posuzování hmotné nouze.“⁴⁹

Částky životního minima jsou odstupňovány podle pořadí osob v domácnosti a věku nezaopatřeného dítěte:

Tab. 2: *Výše částek životního minima*

Částka životního minima	
pro jednotlivce	3 410 Kč
pro první dospělou osobu v domácnosti	3 140 Kč
pro druhou a další dospělou osobu v domácnosti	2 830 Kč
pro nezaopatřené dítě ve věku do 6 let	2 450 Kč
pro nezaopatřené dítě ve věku 6 až 15 let	2 140 Kč
pro nezaopatřené dítě ve věku 15 až 26 let	1 740 Kč

Hlavní využití je při zjišťování nároku na dávky, které zabezpečují adresnou pomoc rodinám s dětmi ve stanovených sociálních situacích (přídavek na dítě, porodné, dávka pěstounské péče atd.). Využití má ale i v soudní praxi pro stanovení alimentálních povinností, v případě exekucí pro nezabavitelné částky atd.

3.2. Dávky pomoci v hmotné nouzi

Následující část bude věnována jednotlivým dávkám pomoci v hmotné nouzi. Jak již bylo výše uvedeno, dávky hmotné nouze jsou určeny pouze pro osoby v hmotné nouzi (tj. osobám, které nemají dostatečné příjmy a jejich celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb).

O dávky hmotné nouze si může žadatel požádat na Krajské pobočce Úřadu práce ČR podle místa trvalého bydliště.⁵⁰ Podle zákona č. 111/2006 Sb., o hmotné nouzi, existují tři dávky pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc.

⁴⁹ *Slovník sociálního zabezpečení 2015*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, str. 129, ISBN 978-80-7421-114-0

⁵⁰ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Pomoc v hmotné nouzi* [online], citováno 7.11.2018, dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/5>

Příspěvek na živobytí

Příspěvek na živobytí je základní opakující se dávkou pomoci v hmotné nouzi, která řeší nedostatečný příjem osoby/společně posuzovaných osob (okruh společně posuzovaných osob je dán zákonem o životním a existenčním minimu). „Vzhledem k tomu, že v praxi dochází k různým situacím, které jsou zcela individuálního charakteru, má orgán pomoci v hmotné nouzi možnost z okruhu společně posuzovaných osob některou osobu vyloučit. Tato dávka se poskytuje v peněžní nebo věcné formě.“⁵¹

Nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě či rodině, pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem této osoby či rodiny částky živobytí. „Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi částkou živobytí osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení (maximálně však do výše 30 %, v Praze 35 %, příjmu osoby či rodiny).“⁵²

Doplatek na bydlení

„Doplatek na bydlení je opakující se dávkou pomoci v hmotné nouzi, která společně s vlastními příjmy občana a příspěvkem na bydlení ze systému státní sociální podpory, pomáhá uhradit odůvodněné náklady na bydlení. Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení zůstala osobě či rodině částka živobytí.“⁵³ Nárok na doplatek na bydlení má vlastník bytu nebo jiná osoba, která užívá byt na základě smlouvy, rozhodnutí či jiného právního titulu, jejichž příjem je po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení nižší než částka živobytí.“ Existuje i tzv. „případ hodný zvláštního zřetele“, kdy se za bydlení považuje i ubytování v pobytových sociálních službách (např. azylový dům, chráněné bydlení) nebo v jiném než obytném prostoru (tj. prostor, který je na základě smlouvy určen pro bydlení, a který zároveň splňuje standardy kvality). Dávka se vyplácí pouze v peněžní formě.

Podmínkou nároku na doplatek na bydlení je přiznání příspěvku na živobytí. „Výše doplatku na bydlení se vypočítá tak, že se od částky odůvodněných nákladů na bydlení připadajících na aktuální kalendářní měsíc odečte částka, o kterou příjem oso-

---

⁵¹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Pomoc v hmotné nouzi: Příspěvek na živobytí*: [online], citováno 10.11.2018, dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivobytí>

⁵² Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

⁵³ *Slovník sociálního zabezpečení 2015*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, str. 18, ISBN 978-80-7421-114-0

by/společně posuzovaných osob (včetně vyplaceného příspěvku na živobytí) převyšuje částku živobytí osoby/společně posuzovaných osob.“⁵⁴

Mimořádná okamžitá pomoc

Mimořádná okamžitá pomoc je jako jediná z dávek pomoci v hmotné nouzi jednorázová. Až na výjimky (bod 1 a 6) lze poskytnout tuto dávku pouze v případě, že klient současně pobírá opakující se dávky (tj. příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení).

Mimořádná okamžitá pomoc se poskytuje se osobám, které se ocitnou v situacích, jež je nutné bezodkladně řešit. Zákon o pomoci v hmotné nouzi stanovuje šest takových situací⁵⁵:

1. V případě neposkytnutí pomoci osobě hrozí vážná újma na zdraví
2. Postižení vážnou mimořádnou událostí
3. Nedostatek prostředků k úhradě jednorázového výdaje
4. Nedostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby
5. Nedostatek prostředků k uhrazení odůvodněných nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí
6. Ohrožení sociálním vyloučením

3.3. Osoby v hmotné nouzi

Pro účely posuzování stavu hmotné nouze se osoba nachází v hmotné nouzi, jestliže⁵⁶:

- její příjem a příjem společně posuzovaných osob po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí, nebo dosahuje sám nebo spolu s příspěvkem na živobytí částek živobytí, ale nepostačuje k zabezpečení odůvodněných nákladů na bydlení a služeb s bydlením bezprostředně spojených, přičemž si nemůže tento příjem zvýšit vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním, a zabezpečení jejich základních životních podmínek je tak vážně ohroženo
- jí hrozí vážná újma na zdraví

⁵⁴ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Pomoc v hmotné nouzi: Doplatek na bydlení*, [online], citováno 10.11.2018, dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/bydleni>

⁵⁵ § 36 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

⁵⁶ § 5 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

- ji postihne mimořádná událost a její celkové sociální a majetkové poměry jsou takové, že jí neumožňují překonat nepříznivost vlastními silami (živelná pohroma, destruktivní událost, průmyslová havárie aj.)
- nemá dostatek finančních prostředků na úhradu nezbytného jednorázového výdaje, pořízení/opravu nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby, nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte
- nemá v daném čase s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí dostatek finančních prostředků, jestliže je zejména: propuštěna z výkonu zabezpečovací detence, výkonu trestu odnětí svobody, propuštěna ze zdravotnického zařízení po ukončení léčby chorobných závislostí, propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy, osoby bez přístřeší nebo osoby, jejíž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby.

Přestože jsou za klienty hmotné nouze nejčastěji považovány hlavně osoby bez přístřeší, výčtem výše uvedených situací se naopak ukazuje, že osobou v hmotné nouzi může být prakticky kdokoliv. Lidé mají různé životní osudy a i jejich důvody, proč se ocitli v evidenci hmotné nouze, jsou různorodé. Samozřejmě existují skupiny lidí (mimo již zmiňovaných osob bez domova), které mají větší tendence k tomu, stát se osobami v hmotné nouzi:

- Osamělí rodiče s dětmi
- Dlouhodobě nezaměstnaní
- Osoby se zdravotním postižením
- Osoby po skončení výkonu trestu odnětí svobody
- Osoby po ukončení ústavní výchovy
- Osamělí senioři

Všechny tyto osoby spojuje relativní chudoba, což je uspokojování potřeb na výrazně nižší úrovni než je průměrná úroveň ve společnosti. Nebýt však dávek pomoci v hmotné nouzi, mnohdy by byla ohrožena i jejich samotná existence.

4. K výsledkům výzkumu

Předešlá část se zabývala úvodem do finanční gramotnosti, vysvětlení stěžejního pojmu – peníze a také strategií finanční zodpovědnosti podle Standardů finanční gramotnosti, kterou by si měli osvojit žáci již na základní škole. Další část byla věnována situacím, kdy peníze schází, což lidé řeší půjčkami a úvěry, které při neplnění závazků mohou dojít až k exekučnímu příkazu. Poslední teoretická kapitola byla zaměřena na vymezení základních pojmů souvisejících s hmotnou nouzí, deskripci jednotlivých dávek a na závěr výčtem stavů, podle kterých lze považovat osobu v hmotné nouzi.

V následující části budou interpretována data z dotazníkového šetření, které proběhlo od 1. 9. do 30. 9. 2018. Za pomoci kvantitativní analýzy dat budou verifikovány či falzifikovány hypotézy⁵⁷. Tyto hypotézy byly navrženy následujícím způsobem:

H1: Klienti hmotné nouze se nezamýšlí nad financováním svých nákladů v důchodovém věku.

H2: Méně než polovina klientů hmotné nouze má zkušenost s půjčováním si peněz od nebankovních institucí.

4.1. Popis souboru

Před začátkem prezentace výsledků proběhne deskripce základních informací o respondentech. Bylo to 62 klientů hmotné nouze Krajské pobočky úřadu práce ve Žďáře nad Sázavou. V následujících tabulkách jsou uvedeny demografické determinanty, které byly zjištěny dotazníkovým šetřením z hlediska absolutní a relativní četnosti:

Tab. 3: *Respondenti dle pohlaví*

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ženy	24	39 %
Muži	38	61 %

Tab. 4: *Respondenti dle věku*

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost
18-30 let	16	26 %
31-40 let	24	39 %
41-50 let	12	19 %

⁵⁷ Srov. HANZL, D.: *Metody a techniky sociálního výzkumu*, str. 39

51-60 let	7	11 %
61 let a více	3	5 %

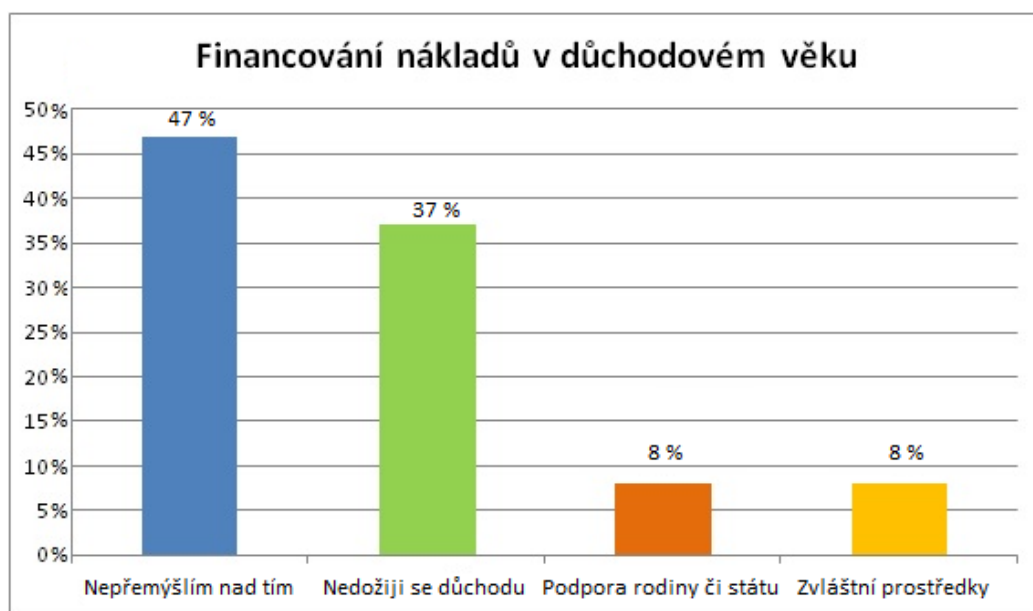
Tab. 5: Respondenti dle vzdělání

Vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost
Základní	19	31%
Středoškolské s výučním listem	27	44 %
Středoškolské s maturitou	12	19 %
Vyšší odborné	2	3 %
Vysokoškolské	2	3 %

4.2. Postoj k financování nákladů v důchodovém věku

V této části bakalářské práce se budu věnovat hypotéze č. 1, která zněla: „Klienti hmotné nouze se nezamýšlí nad financováním svých nákladů v důchodovém věku“. Tato hypotéza bude v jednotlivých aspektech posuzována a na závěr této kapitoly bude potvrzena nebo vyvrácena. V následujícím grafu jsou vyobrazeny postoje výzkumného souboru:

Graf 1: Názor na financování nákladů v důchodu

Zdroj: Vlastní zpracování

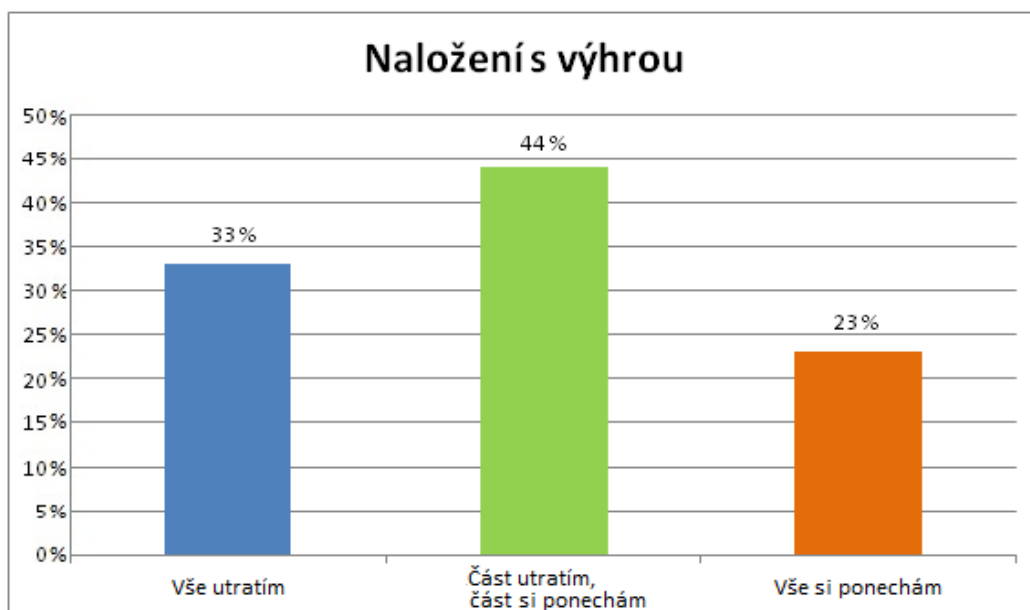
Z analýzy dat vyplynulo, že dvě nejvyšší procentuelní zastoupení měly odpovědi, kdy respondenti nepřemýšleli nad financováním nákladů v důchodu anebo neočekávali,

že se důchodového věku vůbec dožijí. Dále bylo zjištěno, že tyto dvě varianty odpovídali respondenti převážně do 40 let, konkrétně 34% ve věkové kategorii 18-30 let a 13% ve věkové kategorii 31-40 let. Je tedy možné, že se respondenti nepřemýšlí nad financováním nákladů do budoucna proto, že jim důchodový věk přijde ještě vzdálený a nemá smysl o něm v tuto chvíli přemýšlet. Na druhou stranu by měl každý z nás myslet na „zadní vrátka“ a alespoň trochu mít představu o svojí budoucnosti.

Zajímavé bylo zjištění, že variantu „neočekávám, že se dožiji důchodového věku“ volily pouze osoby dlouhodobě evidované na hmotné nouzi. Zajímavé je to z hlediska toho, že velkou část cílové skupiny tvoří osoby bez příštěší, proto může analýza dat odrážet převážně jejich pohled na věc. Jejich výběr právě této varianty může být způsoben faktem, že osoby, které jsou dlouhodobě bez domova, žijí ze dne na den, neplánují příliš vzdálenou budoucnost, anebo nemají kvůli špatnému zdravotnímu stavu příznivé vyhlídky na dožití se vysokého věku.

Fakt přílišného nezabývání se respondentů nad otázkou financování životních nákladů v budoucnu se potvrzuje i v následujících výsledcích výzkumu. Jak je patrné z níže uvedeného grafu 2, výsledky se v podstatě shodují s těmi z grafu 1. Celkem 77% respondentů uvedlo, že by při výhře 100.000 Kč všechny peníze okamžitě utratilo nebo utratilo alespoň část. Zbytek respondentů, tj. asi třetina dotazovaných, by si peníze ponechal na horší časy. Tato data říkají, že ačkoliv jsou lidé evidováni na hmotné nouzi, pořád u nich přetrvává touha si peníze užít a utrácet, než je ušetřit.

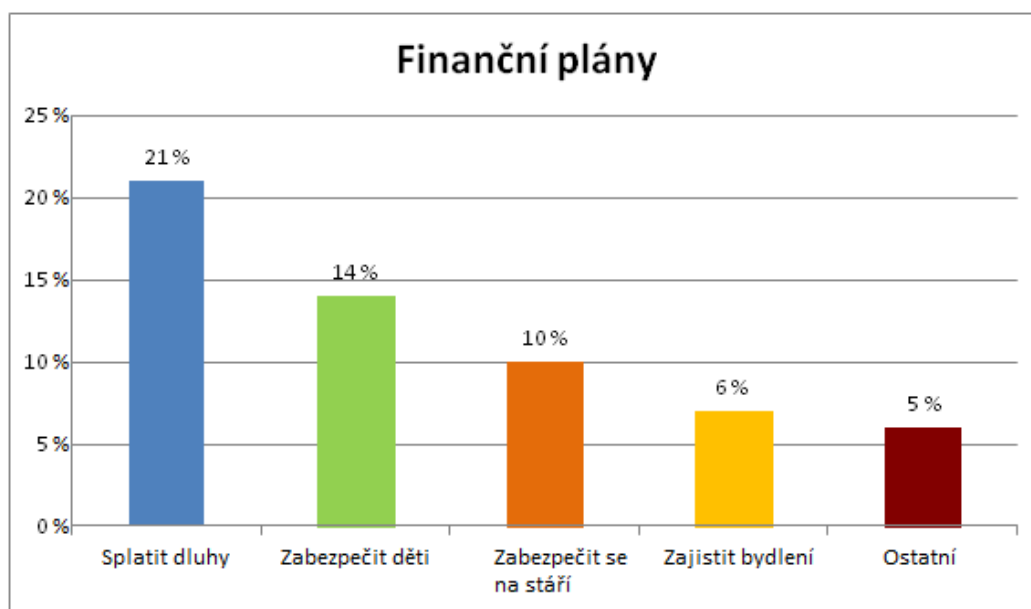
Graf 2: Způsob naložení s případnou výhrou 100.000 Kč

Zdroj: Vlastní zpracování

V předchozím grafu jsme mohli vidět, že většina respondentů by peníze utratila. Z dalšího dotazníkového šetření však vyšlo pozoruhodné zjištění, a sice že více než polovina dotazovaných, tj. 56% má finanční cíle, které můžeme vidět v níže uvedeném grafu 3. Nejčastěji zmiňovaným cílem je splatit dluhy a vytvořit si finanční rezervu, což by šlo snáze při nabytí většího obnosu peněz. Toto zjištění si poněkud odporuje s výsledkem, který byl zjištěn v grafu 2, kde je patrné, že ušetřit si peníze na horší časy by volilo pouze 23% výzkumného souboru. Otázkou tedy zůstává, jestli by respondenti v situaci, která byla výše nastíněna, šli za svými finančními cíli, které v dotazníku uvedli, nebo peníze volnomyšlenkářsky utratili. Pozitivním zjištěním však je, že klienti hmotné nouze v první řadě myslí na úhradu svých závazků, a až poté se mohou odrazit dál.

Graf 3: Přehled finančních plánů klientů hmotné nouze

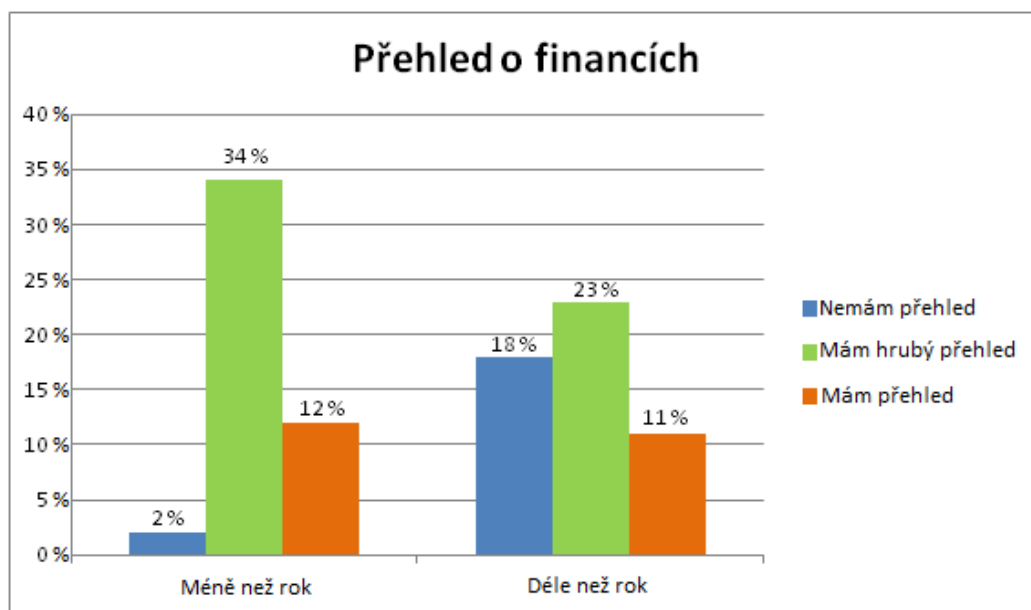
Zdroj: Vlastní zpracování

Postoj k financím může mimo jiné odrážet také délka trvání evidence na hmotné nouzi, protože čím déle jsme v evidenci hmotné nouze, tím více je ovlivňován náš úsudek. Ze začátku se snažíme situaci aktivně řešit a máme velkou motivaci mít vše pod kontrolou. Později však dochází ke ztrátě hodnot, zapadnutí do subkultury, nacházíme nová „přátelství“ a smíříme se s realitou. V posledním stádiu už rezignujeme, zajedeme do stereotypních kolejí a stáváme se pasivními příjemci dávek.

Následující graf 4 ukazuje, jaký má výzkumný soubor přehled o svých financích podle doby trvání evidence na hmotné nouzi. Jak můžeme níže vidět, zjištěné výsledky

tvrdí, že osoby, které jsou v evidenci hmotné nouze méně než rok, mají větší přehled o svých měsíčních příjmech a výdajích, než osoby dlouhodobě evidované. To jen potvrzuje výše uvedenou skutečnost, že osoby, které jsou v evidenci hmotné nouze méně než 12 měsíců, zůstávají aktivními, naopak čím déle v evidenci hmotné nouze jsou, tím rychleji ztrácí své návyky a hodnoty.

Graf 4: Přehled o měsíčních příjmech a výdajích podle doby trvání v evidenci hmotné nouze

Zdroj: Vlastní zpracování

Jak je zřejmé z další analýzy dat, nejčastěji volená varianta byla ta, že výzkumný soubor má alespoň hrubý přehled o svých měsíčních příjmech a výdajích. Rozpočet na papíře si však vede pouze necelá třetina dotazovaných. Toto mě přivádí na myšlenku komparace výsledků tohoto výzkumného souboru a z měření finanční gramotnosti obyvatel ČR v roce 2015. Dalo by se předpokládat, že výsledky budou podobné, protože i vzorek dotazovaných je tvořen podobnými respondenty jako u mé bakalářské práce (např. nezaměstnaní, senioři, ženy na mateřské dovolené, apod.).

V několika případech je ovšem patrné, že se tento předpoklad nepotvrdil. Podle kvantitativního výzkumu Ministerstva financí totiž vyplynulo, že si rozpočet tvoří 40% domácností⁵⁸, což je o 17% více než u výzkumného souboru této bakalářské práce. Zjištěné výsledky mého výzkumného souboru se tedy neshodují s výsledky

⁵⁸ MINISTERSTVO FINANČÍ: *Výsledky měření finanční gramotnosti 2015: Domácí rozpočet*, [online], citováno 3.10.2018, <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2015/mereni-urovne-financni-gramotnosti-2624>

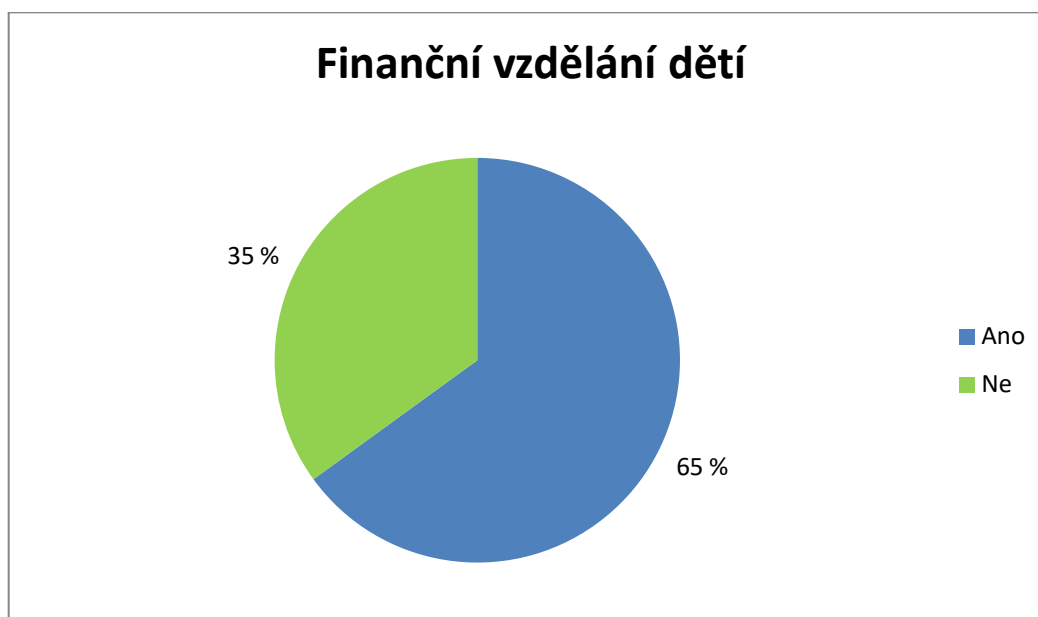
z celorepublikového měření. Toto je však zajímavé zjištění, protože osoby pobírající dávky hmotné nouze se vyznačují nedostatečnými příjmy nebo příjmy na hranici životního minima, proto by měly mít o svých nákladech a výdajích stejný, ne-li vyšší přehled, než osoby, které v evidenci hmotné nouze nejsou. Někomu může sice přijít zbytečné si sestavovat rozpočet, mnohdy možná ani nevědí jak na to, ale osobní či domácí rozpočet je základní nástroj na ochranu rodiny před dluhy a pomáhá při plánování příjmů a výdajů.

Nabízí se otázka, co zapříčinilo odlišné výsledky ve vedení rozpočtu domácností mezi výzkumnými soubory. Důvodů může být hned několik. V první řadě to mohou být rodinné aspekty, např. odlišná výchova k penězům a celkově finanční odpovědnosti. Dále různé nejvyšší dosažené vzdělání, pohlaví a věk respondentů, ale především také již výše zmíněná rutina bytí v evidenci hmotné nouze. Klienti hmotné nouze pobírají i jiné dávky ze systému státní sociální podpory, nejčastěji přídavek na dítě a příspěvek na bydlení. Vyplňování formulářů a nošení potvrzení, smluv, dokladů, prohlášení apod. již mají zažitá a ani se častokrát nezajímají o výši nákladů na bydlení, pro ně je důležité, že je nájem opět na měsíc uhrazen. Během svého pracovního působení na oddělení hmotné nouze jsem byla mnohokrát svědkem, kdy konkrétně klienti, ubytovaní v Azylovém domě pro muže, ani nevěděli, kolik stojí ubytování na této ubytovně za měsíc.

V první kapitole teoretické části byly vymezeny subjekty, které ovlivňují finanční gramotnost jedince. Není to jen dědičnost, díky které dítě získá určité povahové vlastnosti, ale právě i prostředí rodiny, které dítě formuje. Základní morální hodnoty v budoucnu usnadní dítěti život, a jeho rozhodování a zkušenosti, které získá v rodině, se pro něj na dlouhá léta stanou pevnou základnou.

Z tohoto důvodu byla dotazníku zařazena i otázka na důležitost finančního vzdělávání dětí již před nástupem na základní školu. Graf 5 vyobrazuje názor respondentů na důležitost finančního vzdělávání dětí. Jak můžeme níže vidět, výsledek lze vyhodnotit kladně, protože více než polovina respondentů (65%) označila za důležité vzdělávat děti v oblasti financí ještě před nástupem na základní školu.

Graf 5: Důležitost finančního vzdělávání dětí v předškolním věku

Zdroj: Vlastní zpracování

V této části můžeme poukázat na soulad mezi přátelským přístupem respondentů ke vzdělávání dětí, a zároveň jejich kladným hodnocením své orientační rodiny ve vedení k finančnímu vzdělávání, neboť 69% respondentů ohodnotilo vedení ke správnému nakládání s penězi, na škále 1 (=výborně) - 5 (=nedostatečně), známku 3 nebo vyšší. To může být způsobeno tím, že jako rodiče si jsou vědomi toho, že jen finančně gramotný člověk je schopný se dobře zabezpečit, spravovat své finance zodpovědně a neohrožovat svou existenci zbytečnými závazky.

4.2.1. Vyhodnocení hypotézy č. 1

V předchozí části byly prezentovány výsledky, které vzešly z analýzy dat dotazníkového šetření a souvisely s hypotézou č. 1. Bylo zjištěno, že v otázce zamýšlení se nad financováním nákladů v důchodovém věku, byly respondenty dvě nejčastěji volené varianty nezamýšlení se (47%) nebo očekávání nedožití se důchodového věku (37%).

Analýza dat dále zjistila, že v případě výhry 100.000 Kč by většina klientů hmotné nouze (77%) alespoň část peněz utratila. Tato hodnota je zajímavá vzhledem k výsledkům z grafu 3, kde je patrné, že většina respondentů má finanční cíle. Dá se tedy předpokládat, že by respondenti sice své cíle rádi naplnili, ale pokud se dostanou k většímu obnosu peněz, převládne u nich potřeba si peníze užít.

U grafu 4 proběhla komparace výsledků výzkumného souboru s respondenty, kteří

se účastnili měření finanční gramotnosti ČR v roce 2015. Předpoklad, že výsledky obou souborů budou podobné, vzhledem ke skladbě vzorku respondentů, se nepotvrdil. Klienti hmotné nouze, ač by právě oni měli dbát zvýšeného zájmu o vedení domácího rozpočtu, vyšli v porovnání o 17% hůře.

V posledním grafu 5 jsme viděli názor respondentů na důležitost finančního vzdělávání dětí již před nástupem na základní školu. Je chvályhodné, že pro více než polovinu dotazovaných (65%) je důležité děti vzdělávat v oblasti financí. Stejně tak kladně hodnotili i jejich vedení ke správnému nakládání s financemi v orientační rodině. Dá se tedy předpokládat, že pokud jsou ve své rodině jedinci finančně vzděláváni, budou dbát i u svých dětí na to, aby byly finančně gramotné.

Důležitý údaj k potvrzení či vyvrácení hypotézy je, že 84% respondentů se nezamýšlí nad financováním svých nákladů v důchodovém věku. Po vyhodnocení všech výsledků je třeba hypotézu č. 1 verifikovat, neboť se očekávalo, že klienti hmotné nouze spíše žijí dneškem, než že by uvažovali nad delším časovým obdobím.

4.3. Zkušenost s nebankovními institucemi

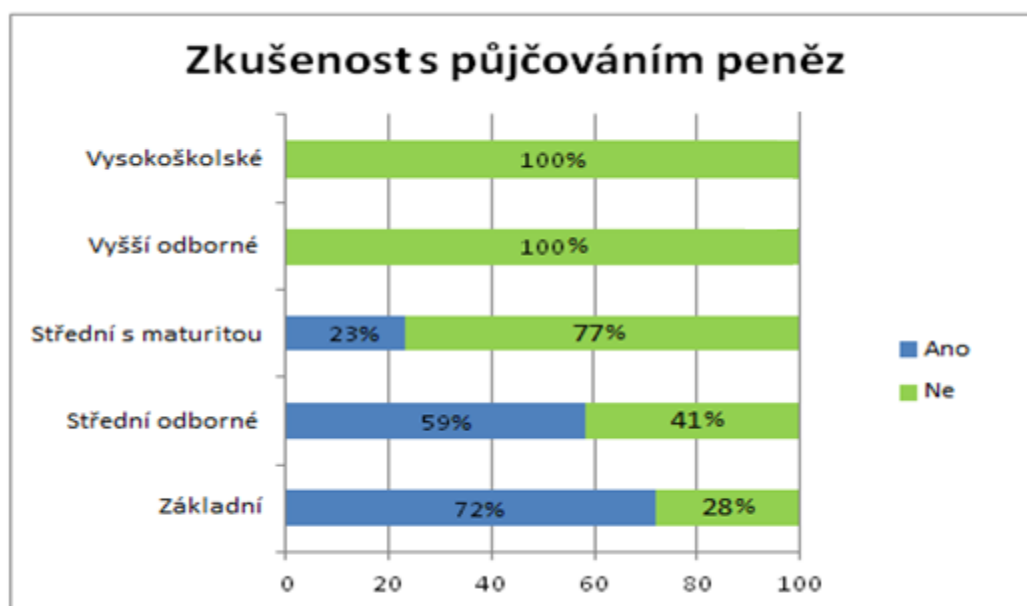
Tato část práce bude zaměřena na hypotézu č. 2, která byla nastavena: „Méně než polovina klientů hmotné nouze má zkušenost s půjčováním si peněz od nebankovních institucí“. V rámci této hypotézy budou interpretovány výsledky, které vzešly z důkladné analýzy dat, a rovněž bude verifikována či falzifikována.

Jak již bylo výše uvedeno, tato cílová skupina se vyznačuje nedostatečnými příjmy, zajišťujícími uspokojení základních životních potřeb. Proto je při jejich životních podmínkách dost ohrožující zatěžovat svůj osobní či rodinný rozpočet půjčkami a dluhy.

Přesto bylo analýzou dat zjištěno, že více než polovina respondentů (55%) má zkušenost s půjčením si peněz od jiných než bankovních institucí. Rysem těchto společností je rychlá hotovost bez prověřování žadatele, a tak mnoho lidí se stávajícími dluhy k těmto institucím tíhne, protože je snazší u nich dosáhnout na půjčku, než u banky. Bohužel jsou tyto společnosti také známé tím, že jejich hlavní zisk pochází z úroků nabízených úvěrů, proto je zde daleko vyšší úrok než v bance.

Následující graf 6 představuje respondenty, kteří si od takovýchto institucí peníze půjčili, klasifikované podle nejvyššího ukončeného vzdělání:

Graf 6: Zkušenost klientů hmotné nouze s půjčováním si peněz od nebankovních institucí podle nejvyššího dosaženého vzdělání

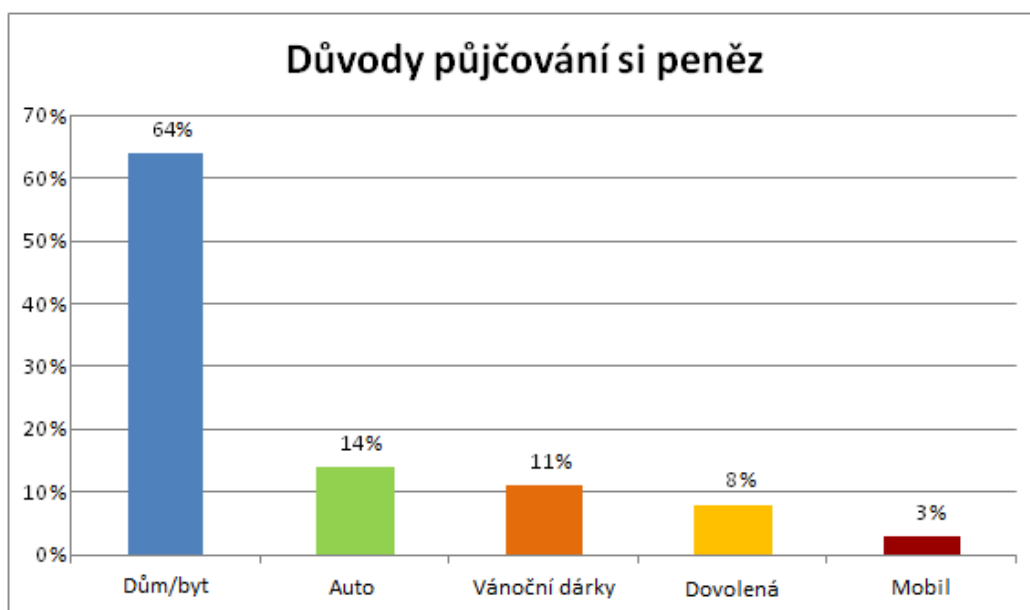
Zdroj: Vlastní zpracování

Jak můžeme výše vidět, dvě nejvíce zastoupené skupiny jsou se vzděláním základním (72%) nebo středním odborným (59%). Právě tyto skupiny obyvatel jsou nejrizikovější skupinou pro vzatí si úvěru, a tedy ideálními klienty nebankovních institucí. Ty totiž spoléhají na to, že klienti s tímto vzděláním mají nižší IQ, příliš se neorientují v cizích pojmech, nedokážou si spočítat výhodný úvěr, nepřečtou si male napsané dodatky, leccos si zapomenou ve smlouvě přečíst a hned podepisují, protože je tlačí finanční tíseň a jsou ochotni přistoupit na nejrůznější podmínky (pro ně samotné samozřejmě velmi nevýhodné), jen aby peníze dostali. Je pro ně důležité vyřešit situaci ihned a úvěr se jeví jako snadné a rychlé řešení. Nad tím, jak budou půjčku splácet, přemýšlejí až později, protože „vždycky to nějak dopadne“. Často také spoléhají na to, že díky evidenci na hmotné nouze, jim exekutor nebude moct při nesplácení půjček nic zabavit ani strhnout, protože zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, je stanoveno, že dávky hmotné nouze nesmí být exekučně zabaveny.

Zajímavé je se také zaměřit na záměr, s jakým si respondenti peníze půjčují. V níže uvedeném grafu 7 jsou zobrazeny odpovědi výzkumného souboru na otázku, na koupi které věci je podle něj rozumné si půjčit peníze:

Graf 7: Věci, na které by si respondenti půjčili peníze

Zdroj: Vlastní zpracování

Z grafu 7 je zřejmé, že nejvíce zastoupenou odpovědí je půjčení si peněz na zajištění bydlení. To je pozitivní zjištění, neboť je vidět, že se klienti hmotné nouze zamýšlejí nad tím, za co stojí se zadlužit, když bydlení představuje dlouhodobou investici. Druhou stránkou věci však je, že při schvalování hypoték se prověřuje bonita žadatele (výše a stabilita příjmů, platební morálka apod.). A právě příjmy jsou úskalím u klientů hmotné nouze, protože osoba, která je v evidenci hmotné nouze nemůže mít dostačující příjmy na takovýto závazek. Zde tedy vyvstává paradox, že by si respondenti půjčili na něco, co je rozumné a dlouhodobého charakteru, ale kvůli jejich finanční situaci tuto možnost nikdy pravděpodobně mít nebudou.

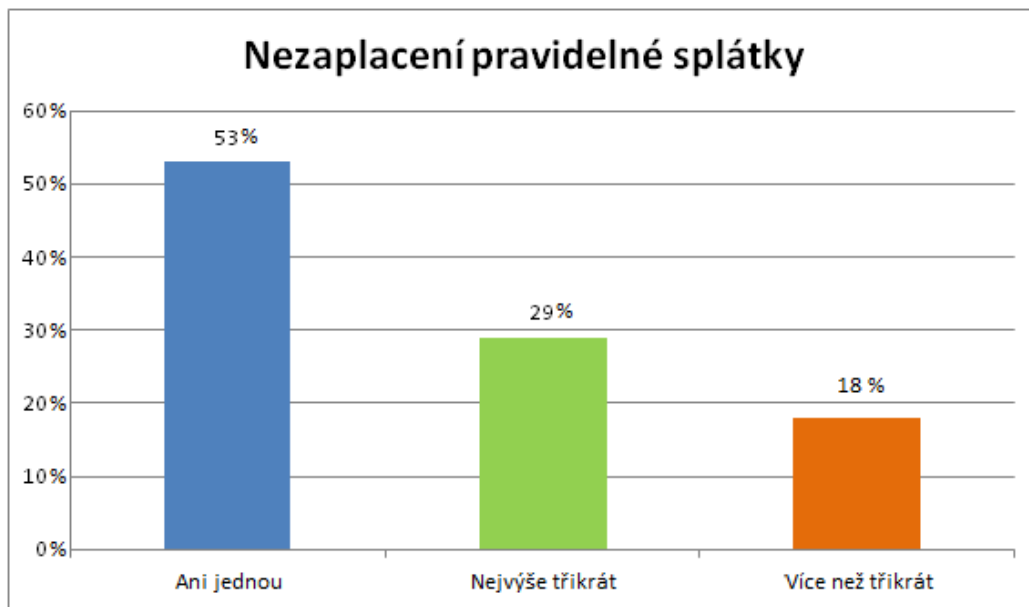
Analýzou dat bylo také zjištěno, že tuto nejčastěji vybranou variantu volilo více žen (67%) než mužů, ti by nejvíce utráceli za pořízení automobilu (53%). Ačkoliv je v dnešní společnosti zažitý stereotyp ženy v roli nákupní maniačky, v tomto výzkumu se ženy vyznačují obezřetnějším přístupem k dluhům a půjčují si peníze účelně. Oproti tomu muži se zadlužují kvůli drobnějším věcem - elektronice, spotřebnímu zboží a služby zážitkových agentur⁵⁹.

Při půjčování peněz musíme myslet na to, že žádná úvěrová společnost ani banka nepůjčuje peníze jen tak, každá chce na půjčce vydělat. Když si peníze půjčíme, musíme počítat s tím, že je třeba dluh uhradit, a to včas. Je tedy dobré si dopředu promyslet,

⁵⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Sčítání lidí, domů a bytů 2011*, [online], citováno 15.12.2018, dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=statistiky#katalog=30713>

jestli jsme schopní dlouhodobě půjčku splácet. V životě je, ale spousta situací, které mohou naše splácení dluhů narušit, a pokud nemáme vytvořenou finanční rezervu, je to problém. Níže uvedený graf 8 ukazuje četnost neuhrazení závazku kvůli nedostatku financí:

Graf 8: Četnost nezaplacení pravidelné platby či splátky

Zdroj: Vlastní zpracování

Z analýzy dat vyplynulo, že více než polovině respondentů (53%) se ani jednou nestalo, že by nezvládla uhradit svůj pravidelný závazek. Je tedy chvályhodné, že je její platební morálka vysoká. Pozitivní je i fakt, že většina respondentů (87%), která minimálně jednou pravidelnou platbu neuhradila, uvádí, že by o své neschopnosti splácet dluh informovala věřitele.

Strkat „hlavu do písku“ se nevyplácí a dříve nebo později nás stejně věřitel najde. Jak bylo uvedeno v druhé kapitole teoretické části, v situacích, kdy není dlužník schopen svůj dluh splácet a dá věřiteli o této skutečnosti vědět včas, se snaží obě strany najít řešení, nejčastěji formou splátkového kalendáře. Důležité je řešit situaci s chladnou hlavou a nebrat si rychle další půjčku na splacení prvního dluhu. Začátek problémů se splácením závazků dost často odstartuje tzv. „předlužení domácnosti“. Nastává tehdy, když se dluhy vyrovnávají dalšími úvěry a rodina není schopna splátky utáhnout. Tato situace je dlouhodobě neudržitelná a rodina se tak pomalu dostává do dluhové pasti, která často vede až k osobnímu bankrotu.

4.3.1. Vyhodnocení hypotézy č. 2

V této části práce jsou interpretovány výsledky, které vzešly z analýzy dat dotazníkového šetření a bezprostředně souvisely s hypotézou č. 2.

Graf 6 se zaměřoval na zkušenost respondentů s půjčováním si peněz od nebankovních institucí, klasifikovaných dle nejvyššího dosaženého vzdělání. Z grafu je patrné, že nejvíce zastoupenou skupinou (72%), která si vypůjčila peníze od jiných institucí než bankovních, jsou lidé se základním vzděláním. Toto je zajímavé zjištění, protože se zde potvrzuje výše zmíněné zaměření těchto společností právě na osoby s nižším vzděláním. Žijeme v době, kdy na nás vyskakuje reklama zpoza každého rohu, půjčit si peníze už není problém, a pro osoby ve finanční tísní je důležitější to, že se k penězům dostanou, než to, jaké podmínky přitom podepisují.

Celkově má zkušenost s půjčováním si peněz od nebankovních institucí 56%. Tento výsledek je zarážející, protože pro tuto cílovou skupinu je při jejich životních podmínkách dost ohrožující zatěžovat svůj osobní či rodinný rozpočet půjčkami. Proto by si respondenti měli dobře promyslet, zda půjčku skutečně potřebují. Tato skutečnost je vidět v grafu 7, kde se potvrzuje, že výzkumný soubor umí vyhodnotit, za co je rozumné si sjednat půjčku, a bez čeho dokáže přežít. Nejvíce vybraná možnost byla si půjčit peníze na bydlení, zde je však úskalí v procesu schvalování hypoték. Kvůli nízkým příjmům a stávajícím dluhům by respondenti pravděpodobně nikdy na žádnou hypotéku nedosáhli.

Další analýzy odhalila překvapivý fakt, a sice že muži by raději více utráceli za drobnější věci - elektroniku, spotřební zboží aj., oproti nim ženy nejvíce volily variantu koupě domu/bytu. Ačkoliv mohou být ženy vlivem stereotypů označovány za ty, které rády utrácí a hýří peníze, tento výzkum představuje ženy jako ty s obezřetnějším přístupem k půjčování si peněz.

Ať utrácíme za maličkosti nebo za dlouhodobé investice, vždy musíme mít na paměti, že když si půjčíme peníze, musíme je vrátit. Graf 8 se zaměřil na četnost neuhrazení pravidelné platby kvůli nedostatku financí. Příznivým výsledkem je, že 53% respondentů hradí své splátky včas a nikdy se jim tak nestalo, že by pravidelnou platbu nezaplatili. Stejně tak má většina respondentů (87%) na paměti pravidlo, že při neschopnosti splácet musí ihned informovat věřitele a situace se podle toho řeší. V rámci této otázky byl zjištěn pozitivní fakt, a sice že když už se klienti hmotné nouze dostanou do situace, kdy nejsou schopni splácet své dluhy, ví, jak situaci správně vyřešit.

Po vyhodnocení všech důležitých údajů je třeba hypotézu č. 2 falzifikovat, jelikož se očekávalo, že klienti hmotné nouze nemají zkušenost s půjčováním si peněz od nebankovních institucí.

ZÁVĚR

Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana potřebných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu a mohl aktivně vystupovat na finančním trhu. Je to zároveň schopnost, kterou by se měl člověk snažit celý život zdokonalovat. Zvýšení úrovně finanční gramotnosti dosáhneme finančním vzděláváním, o které je v posledních letech čím dál větší zájem. Reklama a nabídka „výhodných půjček“ na nás číhá na každém rohu, a proto musíme být dostatečně vybaveni, abychom odhalili, co se nám vyplatí, a co ne. Bohužel ne všichni jsou stejně finančně gramotní a jsou skupiny obyvatel, na které se společnosti zaměřují. Proto je třeba začít s finančním vzděláváním co nejdříve.

Bakalářská práce nese název „Finanční gramotnosti klientů hmotné nouze“ a jejím cílem bylo zjistit, jakým způsobem oslovení respondenti vnímají finanční gramotnost, jaký mají vztah k penězům a jak s nimi nakládají. Domnívám se, že stanoveného cíle bylo dosaženo.

Tato práce je rozdělena na několik kapitol, vycházejících z teoretických východisek. V první části byl všeobecně ozřejměn pojem financí, finanční gramotnosti a její struktury. Dále jsme se zaměřili na finanční vzdělávání v České republice a s tím související Standardy finanční gramotnosti, které stanovují cílovou úroveň finanční gramotnosti pro žáky základních a středních škol. Následující kapitola byla věnována půjčkám, dluhům a i nejkrajnějšímu řešení při neplnění závazků - exekuci majetku. V poslední teoretické kapitole jsme se zabývali vymezením základních pojmů souvisejících s hmotnou nouzí, deskripcí jednotlivých dávek a na závěr výčtem stavů, podle kterých lze považovat osobu v hmotné nouzi.

V další části práce byla interpretována data, která byla zjištěna v rámci kvantitativní metodologie, technikou dotazníkového šetření, kterého se zúčastnilo 62 respondentů. Za pomoci analýzy jsem měla verifikovat či falzifikovat stanovené dvě hypotézy, kterým byly věnovány jednotlivé kapitoly této bakalářské práce.

Premisou první hypotézy bylo nezamýšlení se klientů hmotné nouze nad financováním svých nákladů v důchodovém věku. Toto tvrzení jsem po uskutečnění analýzy dat a její následné interpretaci potvrdila, protože se ukázalo, že přemýšlení klientů hmotné nouze je opravdu spíše krátkodobého charakteru. Žijí „dneškem“, než že by uvažovali nad vlastním životem v delším časovém období.

Důležitým výsledkem pro ověření této hypotézy byla skutečnost, že v případě vý-

hry 100.000 Kč by 77% respondentů alespoň část peněz utratilo a neponechalo si je na „horší časy“. Toto je zajímavé zjištění, protože hned z následujícího grafu je patrné, že většina respondentů má nějaké finanční cíle, nejvíce zastoupeným je splacení dluhů (21%). Tyto dva výsledky výzkumu jsou, ale v rozporu, dá se tedy předpokládat, že pokud by se dotazovaní dostali k většímu obnosu peněz, pravděpodobně by k naplnění jejich finančních cílů nedošlo. Dále bylo komparací výsledků respondentů a výzkumného souboru, který se účastnil celorepublikového měření finanční gramotnosti v roce 2010, zjištěno, že klienti hmotné nouze, přestože by právě oni měli dbát zvýšeného zájmu o vedení domácího rozpočtu, vyšli v porovnání s druhým souborem hůře. Rozpočet si tvoří pouze 23% dotazovaných, zbylí respondenti uvádí, že mají alespoň hrubý přehled. Na závěr této kapitoly vyšlo příznivé zjištění, a sice že pro více než polovinu dotazovaných (69%) je důležité vzdělávat děti v oblasti financí již před nástupem na základní školu. Stejně tak kladně hodnotili i jejich vedení ke správnému nakládání s financemi v orientační rodině. Dá se tedy předpokládat, že pokud jsou jedinci finančně vzděláváni již ve své rodině, budou se i u svých dětí snažit, aby byly finančně gramotné.

Druhá hypotéza predikovala zkušenost s půjčováním si peněz od nebankovních institucí u méně než poloviny klientů hmotné nouze. Tento předpoklad jsem po analýze dat a její následné interpretaci vyvrátila, jelikož se očekávalo, že většina klientů hmotné nouze nemá zkušenost s půjčováním si peněz od těchto institucí, které jsou známé vysokými úroky a nevýhodnými smluvními podmínkami.

Klíčovým statistickým údajem, který dosvědčuje výše uvedenou falzifikaci druhé hypotézy, je, že zkušenost s půjčováním si peněz od jiných než bankovních institucí má 56% dotazovaných. To je závažný výsledek, protože pro tuto cílovou skupinu je při jejich životních podmínkách dost ohrožující zatěžovat svůj rozpočet půjčkami. Pozitivním zjištěním však bylo, že respondenti nejvíce uváděli důvod půjčení si peněz k zajištění bydlení (dům/byt). Dále zde vyvstal jeden zajímavý fakt, a to ten, že nejvíce zastoupenou skupinou (72%), která si vypůjčila peníze právě od těchto institucí, jsou lidé se základním vzděláním. To je jen důkazem, že se tyto společnosti opravdu zaměřují na osoby s nižším vzděláním kvůli jejich neobratnosti ve finanční sféře. Na druhou stranu je příznivým zjištěním, že 53% respondentů hradí své splátky včas a nikdy se jim nestalo, že by pravidelnou platbu nezaplatili, a při neschopnosti splácet by 87% dotazovaných ihned informovalo věřitele. Znamená to tedy, že kdyby se klienti hmotné nouze dostali do situace, kdy nejsou schopni splácet své dluhy, ví, jak situaci adekvátně řešit.

Tato bakalářská práce bude přínosem nejen pro autorku z důvodu získání nových

poznatků a rozšíření kompetencí v sociální práci, ale také pro Úřad práce České republiky (případně Ministerstvo práce a sociálních věcí), neboť práce může být využita jako podnět ke změně ve spolupráci s klienty hmotné nouze. V současné době je pořádán jednou ročně na půdě Úřadu práce „Den bez dluhů“, kdy přijede externí firma a poskytuje zájemcům finanční poradenství. Dále mají klienti hmotné nouze možnost využít individuálního poradenství, kde jim příslušní pracovníci poradí, jak postupovat v konkrétní situaci (například při oddlužení), ale jiné aktivity pro tuto cílovou skupinu pořádány nejsou. To mi přijde nedostatečné, myslím, že právě klienti hmotné nouze by alespoň základní kurz finanční gramotnosti absolvovat měli. Podle výsledků této bakalářské práce je patrné, že by dotazovaní potřebovali prohloubit své znalosti v oblasti financí, protože je kvůli nízkým příjmům ohrožena jejich samotná existence, a tak by měli vědět, jak s penězi správně nakládat, aby se nedostali ještě do dalších potíží ve formě dluhů a exekucí.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

ČERNOHORSKÝ, J.: *Základy financí*, 1. vydání, Praha: Grada, 2011, 304 s., ISBN 978-80-247-3669-3

DOČKAL, E.: *Kam s penězi*, 1. vydání, Olomouc: Rubico, 1998, 276 s., ISBN 80-85839-20-2

DVOŘÁKOVÁ, Z.: *Finanční gramotnost jako ochrana jedince a společnosti*, 1. vydání, Bratislava, 2009, ISBN 978-80-89271-63-4

FIALOVÁ, H.: *Malý ekonomický slovník*, 2. vydání, Karviná: ECOMIX-OK, 1993, 136 s., ISBN 80-901546-1-1

HANZL, D.: *Metody a techniky sociálního výzkumu*, 1. vydání, Třebíč: Amaprint-Kerndl, 2012, 101 s., ISBN 978-80-87710-01-2

KIYOSAKI, R.: *Bohatý táta, chudý táta: co bohatí učí svoje děti a chudí a střední vrstvy ne*, Hodkovičky: Pragma, 2001, 207 s., ISBN 80-7205-822-3

KLÍNSKÝ, P.: *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*, Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008, 100 s., ISBN 978-80-87063-13-2

KOCIÁNOVÁ, H.: *Finanční gramotnost v kostce*, 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2012, 152 s., ISBN 978-80-7263-767-6

MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*, 2. vydání, Praha: Portál, 2008, 272 s., ISBN 978-80-7367-368-0

NACHER P.: *Konec finančních negramotů v Čechách*, 1. vydání, Praha: PLOT, 2015, 263 s., ISBN 978-80-7428-268-3

NAVRÁTILOVÁ P.: *Finanční gramotnost – učebnice pro učitele*, 1. vydání, Computer Media, 2012, 184 s., ISBN 978-80-7402-107-7

Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích. Praha: Ottovo nakladatelství, s. r. o., 1. vydání, 2003, 1488 s., ISBN 80-7181-959-x

RYTÍŘOVÁ, L.: *Důchodový systém v České republice*, 1. vydání, Olomouc: ANAG, 2013, 118 s., ISBN 978-80-7263-821-5

SIMONOVÁ, N: *Proměny v mezigeneračním přenosu dosaženého vzdělání v České republice v historické perspektivě*, Sociologický časopis, 2009, str. 291 – 313

Slovník sociálního zabezpečení 2015. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, 130 s., ISBN 978-80-7421-114-0

STOWERS, J.E.: *Jak dosáhnout finanční nezávislosti*, 1. vydání, Praha: Grada, 1996, 312 s., ISBN 80-7169-337-5

VICHNAROVÁ, L.: *Financování bydlení*, 1. vydání, Brno: ERA, 2007, 94 s., ISBN 978-80-7366-079-6

Legislativní předpisy:

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 120/2001. Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekutorský řád)

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Internetové zdroje:

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Sčítání lidí, domů a bytů 2011*, [online], dostupné z: <http://vdb.czso.cz/vdbo2/faces/index.jsf?page=statistiky#katalog=30713>

DEN FINANČNÍ GRAMOTNOSTI: *Projekt DFG*, [online], dostupné z: <http://www.denfinancnigramotnosti.cz/>

EXEKUTORSKÁ KOMORA ČR: *Základní rozdíly mezi soudním exekutorem a vymaháčem*, [online], dostupné z: <http://www.ekcr.cz/1/exekutori-radi/844-29-zakladni-rozdily-mezi-soudnim-exekutorem-a-vymahacem?w=>

MINISTERSTVO FINANCÍ: *Standard finanční gramotnosti*, [online], dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/aktuality/2017/standard-financni-gramotnosti-29163>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Pomoc v hmotné nouzi* [online], dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/5>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Pomoc v hmotné nouzi: Příspěvek na živobytí*: [online], dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivobytí>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Pomoc v hmotné nouzi: Doplatek na bydlení*: [online], dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/bydleni>

MINISTERSTVO FINANCÍ: *Výsledky měření finanční gramotnosti 2015: Domácí rozpočet*, [online], citováno 3.10.2018, <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2015/mereni-urovne-financni-gramotnosti-2624>

Seznam příloh

Příloha 1 – Standardy finanční gramotnosti

Příloha 2 - Seznam použitých tabulek, grafů a obrázků

Příloha 3 – Dotazník

Příloha 1 – Standardy finanční gramotnosti

Zásady standardu finanční gramotnosti

1. východiska revize

- a. stávající standard finanční gramotnosti
- b. standardy OECD/INFE
- c. slovenský standard
- d. nové skutečnosti na finančním trhu
- e. vyšší vyspělost žáků
- f. zkušenosti s výukou finanční gramotnosti

2. cíle revize

- a. aktualizovat standard pro základní školy a maturitní i nematuritní obory vzdělání středních škol
- b. posílit standard pro základní školy
- c. ponechat tři úrovně standardu:
  - i. základní školy – I. stupeň
  - ii. základní školy – II. stupeň
  - iii. střední školy

3. okruhy

- a. nakupování a placení
- b. hospodaření domácnosti
- c. přebytek rozpočtu domácnosti
- d. schodek rozpočtu domácnosti

4. úroveň osvojení – každá vyšší úroveň standardu v sobě zahrnuje osvojení všech okruhů nižších úrovní a jejich postupné prohlubování

5. očekávané postoje a chování

- a. uplatňuje svá práva a plní své povinnosti
- b. řeší finanční problémy včas
- c. má přehled o svých výdajích a příjmech
- d. žije úměrně svým finančním možnostem
- e. rozumí výhodám (finančního) plánování

- f. vytváří finanční rezervy a řeší včas zabezpečení na dobu, kdy nebude schopen dosahovat příjmů
- g. uchovává důležité doklady a chrání své osobní údaje
- h. splácí své dluhy včas a v plné výši i. směřuje k dosažení finanční prosperity

A. Nakupování a placení

1. ZŠ

1.1 I. stupeň

- 1. používá hotové, případně bezhotovostní peníze
- 2. odhadne a zkontroluje cenu nákupu a doklad, případně vrácenou hotovost
- 3. při nákupu srovnává zboží podle ceny či jednotkové ceny

1.2 II. stupeň

1. nakupování

- a. vysvětlí stanovení ceny podle nákladů, poptávky a konkurence
- b. na příkladu vysvětlí, jak reklamovat zboží či službu, a na koho se obrátit v případě stížnosti či sporu
- c. popíše vliv inflace na hodnotu peněz
- d. rozpozná nekalé obchodní praktiky

2. bezhotovostní placení

- a. popíše výhody a rizika bezhotovostního placení a vysvětlí, jak bezpečně platit
- b. vysvětlí odlišnosti a omezení debetní a kreditní karty
- c. popíše možnosti kontroly pohybu a stavu prostředků na účtu

2. SŠ

1. nakupování

- a. zkontroluje ukázky vzorového dokladu a smlouvy
- b. uvede příklad důsledků neznalosti smlouvy, včetně všeobecných podmínek
- c. kriticky posoudí nabídku zboží a služeb (podle vlastních či vyhledaných informací)

2. placení

- a. vybere vhodný způsob placení
- b. vybere vhodnou možnost měny cizí měny a vypočte částku potřebnou pro směnu

3. inflace

- a. vysvětlí vliv inflace na příjmy, vklady, úvěry
- b. navrhne, jak se občan může chránit proti mírné a proti vysoké inflaci

B. Hospodaření domácnosti

1. ZŠ

1.1 I. stupeň

1. porovná své potřeby a přání s finančními možnostmi
2. sestaví jednoduchý rozpočet a v příkladu rozliší vyrovnaný, přebytkový a schodkový rozpočet
3. uvede příklady zvýšení příjmů a snížení výdajů

1.2 II. stupeň

1. rozpočet
  - a. sestaví rozpočet jednotlivce i domácnosti
  - b. odliší čistý a hrubý příjem
  - c. odliší pravidelné, nepravidelné a jednorázové příjmy
  - d. odliší pevné, kontrolovatelné a jednorázové výdaje
  - e. zváží nezbytnost výdajů
2. porovná majetek a závazky domácnosti v bilanci
3. úvod do finančních služeb
  - a. charakterizuje jednotlivé finanční produkty a jejich využití
  - b. provádí výpočty jednoduchého úročení a popíše princip složeného úročení
  - c. charakterizuje úrok a poplatky a jejich vliv na cenu finančního produktu
  - d. porovná finanční produkty, zejména z hlediska rizika, výnosu a likvidity
4. plánování
  - a. stanoví své krátkodobé a dlouhodobé finanční cíle a rozhodne o způsobu dosažení těchto cílů
  - b. určí rizika ohrožující dosažení finančních cílů a navrhne způsob jejich zmírnění

2. SŠ

1. prohloubit úroveň osvojení

C. Přebytek rozpočtu domácnosti

1. ZŠ

1.1 I. stupeň

1. vysvětlí proč spořit
2. uvede příklady jak spořit

1.2 II. stupeň

1. odliší spotřebu, úspory a investice a jejich využití
2. v příkladu navrhne řešení přebytku rozpočtu
3. odliší druhy pojištění
4. v příkladu navrhne vhodné využití pojištění

2. SŠ

1. spoření

- a. vybere vhodné spoření
- b. vypočte jak dlouho spořit na určitý účel

2. investice

- a. posoudí různé druhy investic, včetně investic do majetku
- b. na příkladu ukáže nutnost rozložení rizika

3. pojištění

- a. v příkladu vybere vhodný druh pojištění
- b. uvede příklady povinných pojištění

4. popíše možnosti zabezpečení na stáří

D. Schodek rozpočtu domácnosti

1. ZŠ

1.1 I. stupeň

1. objasní vznik dluhů a nutnost jejich placení
2. objasní rizika půjček a vysvětlí, v jakém případě je vhodné si půjčit
3. uvede příklady jak si půjčit

1.2 II. stupeň

1. navrhne řešení schodku rozpočtu domácnosti
2. půjčování
  - a. rozhodne, v jaké situaci je vhodné a nevhodné si půjčit
  - b. porovná nabídky úvěrů

- c. uvede příklady spotřebitelských úvěrů
- d. vysvětlí postup získání úvěru včetně posouzení schopnosti splácet

3. důsledky nesplácení

- a. vysvětlí příčiny a důsledky nesplácení dluhu
- b. vysvětlí postup vymáhání dluhu
- c. v příkladu navrhne řešení zadlužení
- d. vysvětlí jak se vyvarovat předlužení

2. SŠ

1. úroky, úvěry

- a. vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a využití RPSN
- b. odhaduje nebo vyhledá obvyklou úrokovou sazbu a RPSN běžných druhů úvěrů
- c. v příkladu vybere nejvhodnější úvěr
- d. v příkladu posoudí úvěruschopnost a možnost zajištění úvěru

2. důsledky nesplácení

- a. navrhne řešení situace předlužení
- b. vysvětlí důsledky oddlužení

Příloha 2 – Seznam použitých tabulek, grafů a obrázků

Seznam použitých tabulek:

Tabulka 1: Legislativní ukotvení oblasti dávek hmotné nouze

Tabulka 2: Výše částek životního minima

Tabulka 3: Respondenti dle pohlaví

Tabulka 4: Respondenti dle věku

Tabulka 5: Respondenti dle vzdělání

Seznam použitých grafů:

Graf 1: Názor na financování nákladů v důchodu

Graf 2: Způsob naložení s případnou výhrou 100.000 Kč

Graf 3: Přehled finančních plánů klientů hmotné nouze

Graf 4: Přehled o měsíčních příjmech a výdajích podle délky evidence na hmotné nouzi

Graf 5: Důležitost finančního vzdělávání dětí v předškolním věku

Graf 6: Zkušenost klientů hmotné nouze s půjčováním si peněz od nebankovních institucí podle nejvyššího dosaženého vzdělání

Graf 7: Věci, na které by si respondenti půjčili peníze

Graf 8: Četnost nezaplacení splátky či pravidelné platby

Seznam použitých obrázků:

Obrázek: Schéma systému sociálního zabezpečení v České republice

Příloha 3 - Dotazník

Vážená paní, Vážený pane,

jmenuji se Kristýna Miklová a jsem studentkou Teologické fakulty na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích, obor Sociální a charitativní práce. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění následujícího dotazníku, který je součástí mé bakalářské práce s názvem: „Finanční gramotnost klientů hmotné nouze“. Prosím o zodpovězení všech otázek a následné vhození dotazníku do krabice. Předem bych Vás chtěla ubezpečit, že veškeré od Vás získané informace a připomínky jsou zcela anonymní a budou použity pouze ke studijním účelům a k vypracování mé bakalářské práce. Děkuji Vám za ochotu při vyplnění mého dotazníku.

U otázek volte prosím pouze jednu variantu odpovědi, pokud není uvedeno (v zadání otázky) jinak.

---

1. Vyberte prosím jeden z následujících výroků, který nejlépe odpovídá Vaším životním hodnotám.

- a) Platím účty včas
- b) Peníze jsou od toho, aby se utrácely
- c) Mám dlouhodobé finanční cíle a usiluji o jejich dosažení
- d) Před tím, než si něco koupím, pečlivě zvážím, zda si to mohu dovolit

2. Představte si, že vyhrajete 100.000 Kč. Uved'te prosím, jak s těmito penězi naložíte.

- a) Okamžitě je všechny utratím
- b) Část utratím, část si ponechám
- c) Všechny si ponechám na horší časy

3. Rozpočet domácnosti se používá k rozhodování, jaký podíl příjmů bude použit na útratu, spoření, splacení dluhů apod. Můžete uvést, jestli máte přehled o Vašich měsíčních příjmech a výdajích?

- a) Nemám žádný přehled o svých financích
- b) Mám hrubý přehled
- c) Vedu si přehled na papíře a rozpočet pravidelně kontroluji

4. Co byste udělal/a, abyste se dostal/a ze situace, při níž by Váš příjem zcela nepokrýval Vaše nezbytné výdaje?

- a) Něco bych prodal/a
- b) Nezaplatil/a bych je
- c) Půjčil/a bych si peníze
- d) Zaplatil/a bych účty se zpožděním
- e) Omezil/a bych výdaje, utrácel/a bych méně
- f) Pracoval/a bych přesčas, abych si vydělal/a peníze navíc

5. Můžete uvést, kolikrát se Vám za poslední rok stalo, že jste nezaplatil/a včas splátku či pravidelnou platbu (např. nájem, vyúčtování za telefon)?

- a) Ani jednou
- b) Nejvýše třikrát
- c) Více než třikrát

6. Kdybyste zjistil/a, že nemůžete zaplatit splátku, informoval/a byste o tom věřitele?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Rozhodně ne

7. Můžete uvést, jestli máte nějaké finanční cíle (např. zabezpečit se na stáří, splatit dluhy)? Pokud ano, uveďte prosím jaké.

- a) Ano

.....
.....

- b) Ne

8. Jakým způsobem předpokládáte, že budete financovat své životní náklady v důchodu?

- a) Nepřemýšlím nad tím
- b) Neočekávám, že se dožiji důchodového věku
- c) Spoléhám na podporu rodiny či státu

- d) Ze zvláštních prostředků (úspory, penzijní připojištění, důchodové spoření, majetek)

9. Uved'te na škále od 1 (= výborně) do 5 (= nedostatečně), jak moc si myslíte, že Vás rodiče vedli ke správnému nakládání s penězi.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

10. Domníváte se, že je důležité finančně vzdělávat děti již před nástupem na základní školu?

- a) Ano
- b) Ne

11. Účastnil/a jste se někdy kurzu finanční gramotnosti?

- a) Ano
- b) Ne (přejděte prosím na otázku č. 13)

12. Pokud jste odpověděl/a v předchozí otázce „ano“, uved'te prosím na škále od 1 (= výborně) do 5 (= nedostatečně), jak moc si myslíte, že byla účast na kurzu pro Vás přínosná.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

13. Pokud jste v otázce č. 11 odpověděl/a „ne“, uved'te prosím důvod.

- a) Žádný kurz mi nebyl nabídnut
- b) Nechtěl/a jsem se účastnit kurzu
- c) Jiný .....

14. Komu byste sdělil/a PIN své kreditní karty?

- a) Nikomu
- b) Blízké osobě (partnerovi/partnerce/dětem)
- c) Kamarádovi, požádá-li o ně v nouzi přes sociální síť
- d) Zaměstnanci banky nebo finančnímu poradci

15. Máte vlastní zkušenost s půjčováním si peněz od nebankovních institucí (např. Provident, Home Credit, apod.)?

- a) Ano
- b) Ne

16. Můžete uvést, na koupi které věci je podle Vás rozumné si půjčit peníze? Můžete zvolit více odpovědí.

- a) Dárky na Vánoce
- b) Dovolená
- c) Auto
- d) Mobil
- e) Dům/byt
- f) Jiné.....
.....

17. Jaké je vaše pohlaví?

- a) Muž
- b) Žena

18. Jaký je Váš věk?

- a) 18 – 30 let
- b) 31 – 40 let
- c) 41 – 50 let
- d) 51 – 60 let
- e) 61 a více let

19. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) Základní
- b) Středoškolské s výučním listem
- c) Středoškolské s maturitou
- d) Vyšší odborné
- e) Vysokoškolské

20. Jste zaměstnaný/á?

- a) Ano
- b) Ne

21. Jak dlouho jste v evidenci hmotné nouze?

- a) Méně než rok
- b) Déle než rok

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku.

Abstrakt

MIKLOVÁ, K. *Finanční gramotnost klientů hmotné nouze*. České Budějovice 2019. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D.

Klíčová slova: peníze, finanční gramotnost, percepce, vzdělání, zodpovědnost, standardy, nebankovní instituce, dluhy, exekuce, hmotná nouze

Bakalářská práce je zaměřena na finanční gramotnost klientů hmotné nouze. Práce vychází z teoretických východisek, která vysvětlují pojem peněz, finanční gramotnosti a její struktury, a dále je poukázáno na důležitost finančního vzdělávání, jehož úroveň stanovují pro základní a střední školy Standardy finanční gramotnosti. Druhá kapitola této práce se věnuje půjčkám (obzvláště od nebankovních institucí), dluhům a i nejkrajnějšímu řešení při neplnění závazků - exekuci majetku. Následující část se zabývá zařazením oblasti hmotné nouze do Systému sociálního zabezpečení ČR, charakteristikou cílové skupiny, deskripcí jednotlivých dávek pomoci v hmotné nouzi a výčtem stavů, podle kterých lze prohlásit osobu v hmotné nouzi. V závěru práce jsou interpretována data výzkumu, který má za cíl zjistit, jakým způsobem oslovení respondenti vnímají finanční gramotnost, jaký mají vztah k penězům a jak s nimi nakládají. Výzkumným souborem jsou klienti Úřadu práce z oddělení hmotné nouze ve Žďáře nad Sázavou.

Abstract

Financial literacy of clients in material need

Keywords: money, financial literacy, perception, education, responsibility, standards, non-banking institutions, debts, execution, material need

The bachelor thesis is focused on financial literacy of clients in material need. The thesis is based on the theoretical background that explains the concept of money, financial literacy and its structure, and also points to the importance of financial education, the level of which is set by the Standards of Financial Literacy for primary and secondary schools. The second chapter of this thesis deals with loans (especially from non-banking institutions), debts and the most extreme solution for non-fulfillment of obligations - the seizure of property. The following part deals with the inclusion of material need in the Social security system in CR, the characteristics of the target group, the description of individual benefits in material need and the list of situations in which the person can be declared in material need. At the end of the thesis, research data is interpreted to find out how respondents perceive financial literacy, how they relate to and how they deal with money. The research group is the clients of the Labor Office of the department of material need in Žďár nad Sázavou.